

Diplomní seminář
“ příloha diplomové práce “

Hospodářství Vysoká Lhota
“ Fragment Kulturní Krajiny Středních Čech “

České Vysoké Učení Technické v Praze
Fakulta Architektury
doc. Ing. arch. Tomáš Hradečný

Jan Vagaday
Květen 2021

Část A "Narativ"

A.00 - úvod	... 4
anotace a metodika	
A.01 - proměny kulturní krajiny v čase	... 6
historie zemědělství a hospodářských staveb	
industrializace zemědělství 20. století a ekologická reakce	
transformační období 90. let a současný stav krajiny	
A.02 - vývoj hospodářských staveb	... 26
katalog vybraných staveb a jejich porovnání	
Část B "Předmět"	
B.00 - úvod	... 50
anotace a metodika	
B.01 - hospodářství Emauzského kláštera	... 52
historie kláštera	
hospodářská správa opatství	
B.02 - statek Vysoká Lhota	... 60
historický vývoj, fotodokumentace	
B.03 - závěrem	... 86
regionální vztahy	

Prohlášení diplomanta

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité informační zdroje v souladu s „Metodickým pokynem o etické přípravě vysokoškolských závěrečných prací.“

20. května 2021, v Praze

Jan Vagaday



**FAKULTA
ARCHITEKTURY
ČVUT V PRAZE**

Anotace

Hospodář znamená původně pán, hlava rodiny nebo jiného svazku, pak v nynějším smyslu: pán, vlastník nebo držitel statku, a konečně oekonom.*

Z této definice vyplývá hospodářství ve smyslu (1) zabezpečení sebe a vlastní rodiny, ve smyslu (2) primárního a tradičního ekonomického sektoru zemědělství, lesnictví a rybářství, ale současně ve smyslu (3) obecném - národní či globální ekonomiky. Právě etymologie a obsahový přesah tohoto slova upoutal mojí pozornost. Proč je v současnosti primární a tedy původní sektor zastoupen v naší (rozuměj české, případně evropské) ekonomice v minoritě? Ztratil snad svůj smysl?

Tématem této práce jsou tedy *hospodářské stavby*, jimiž rozumím především stavby určené k zemědělské výrobě, případně v lesnictví a rybářství. Zajímá mě přitom nejen vývoj této stavební typologie, ale především její přesah environmentální - její krajinnotvornost. V rámci obecnější problematiky venkova je však na místě zmínit i přesah společenský a ekonomický, který tato typologie historicky měla. Část A - *Narativ* - slouží právě jako obecný úvod do této problematiky skrze vývoj hospodářské typologie a hospodářství vůbec.

Metodika

Účelem této práce je úvod do problematiky stavitelství v zemědělství (případně lesnictví a rybářství) a hledání jeho architektonických hodnot. Práce neaspiruje k úplné akademické práci dokumentující toto téma. Jedná se spíše o poznámky, které slouží k obecnému přehledu, jenž je následně uplatněn při zpracování diplomové práce. Součástí je jednak textová část s ilustracemi, pod kterými se nachází řada odkazů k podrobnějším pracem na dané téma. V druhé části se nachází krátký přehled vývoje hospodářské typologie, který je doplněn studií vybraných staveb.

* OTTO, J. Ottův slovník naučný, illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, část 11. V Praze, 1897.

Diplomní seminář
" příloha diplomové práce "

část A
" Narativ "

České Vysoké Učení Technické v Praze
Fakulta Architektury
doc. Ing. arch. Tomáš Hradečný

Jan Vagaday
Leden 2021

Počátky zemědělství

Neolitická revoluce jako pojem popisuje fenomén, kdy člověk začíná kultivovat a osidlovat krajinu. Jedná se o pozvolný vývoj způsobu života lovce a sběrače, který se pokouší účelně pěstovat a tedy domestikovat některé divoké plodiny. Tento proces trval tisíce let (od poslední doby ledové 12 tisíc let př. Kr.)* simultánně na různých částech světa. Každá kultura po sobě zanechala dědictví ve formě takovýchto vyšlechtěných plodin (-> mapa).

Už samotné opuštění způsobu života závislého na přebytku přírodní krajiny znamená základní ekologický** problém. Od této chvíle jde na zemi o poměr mezi krajinou kulturní a přírodní, která neustále ustupuje. Nutno však dodat, že některé domorodé kmeny žili ještě do nedávna vcelku "udržitelným" způsobem života v symbiotickém vztahu s okolní přírodou. Podobným vztahům se dnes věnuje agroekologie.



Fig 1.1
Chinampas
K. Weule, 1912.

* RASMUSEN, Wayne, ORDISH, George a spol. Origins of Agriculture. Encyclopædia Britannica (2020) (www.britannica.com/topic/agriculture)

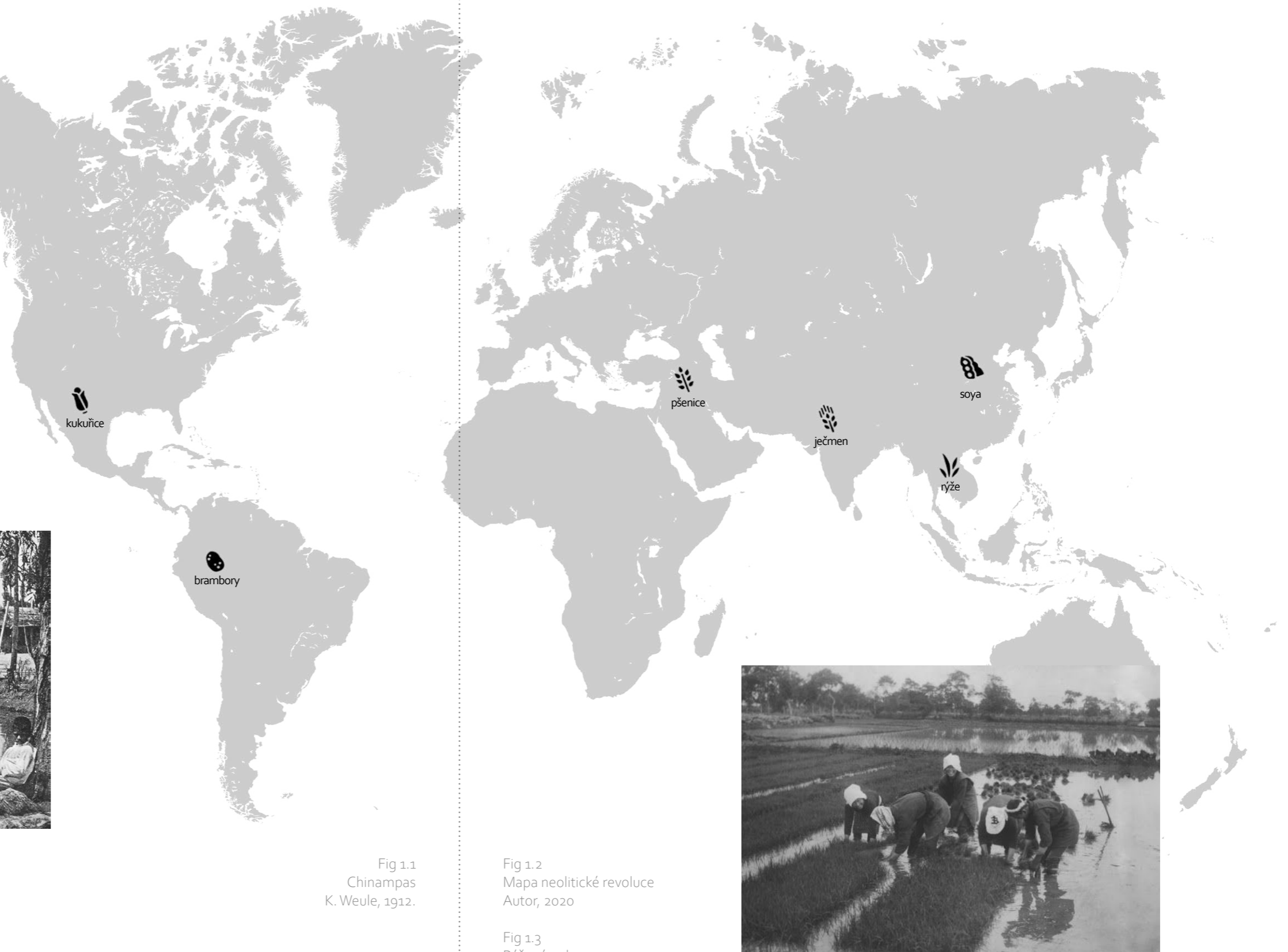


Fig 1.2
Mapa neolitické revoluce
Autor, 2020



Fig 1.3
Rýžové pole
Eltner Hilton, 1914/18

** Ekologie ~ věda zkoumající vztahy mezi organismy navzájem a mezi organismy a prostředím (www.slovník-cizich-slov.abz.cz)

Úrodný půlměsíc

Pro každou civilizaci hrálo zemědělství zásadní existenční roli.

Summerský Ur s populací 6 tisíc obyvatel se rozkládal na ca 20 ha, přičemž 1 200 ha polí město živilo (dalších 1,200 ha leželo ladem)*. V tomto období prvních civilizací se k rostlinné výrobě přidává i živočišná (kolem města Ur bylo na 10 tisíc ovcí a koz)*, která se do krajiny svým způsobem také propsala. Pole byla mezitím již obdělávána párem volů, či koní.

Počátky Egyptské říše a tedy spojení dolního a horního Egypta se pojí ke snaze efektivně kontrolovat rozvodňující se tok Nilu. Tato snaha se později promítla do komplikovaných staveb zavlažovacích systémů polí. Díky úspěšnému zemědělství se Egypt stává dlouho prosperující civilizací. Chápeme-li úrodu a zrno jako jeho bohatství, pak jsou egyptské půdorysně kruhovitě sýpky bankami po bocích chrámů či v centru osídlení.**

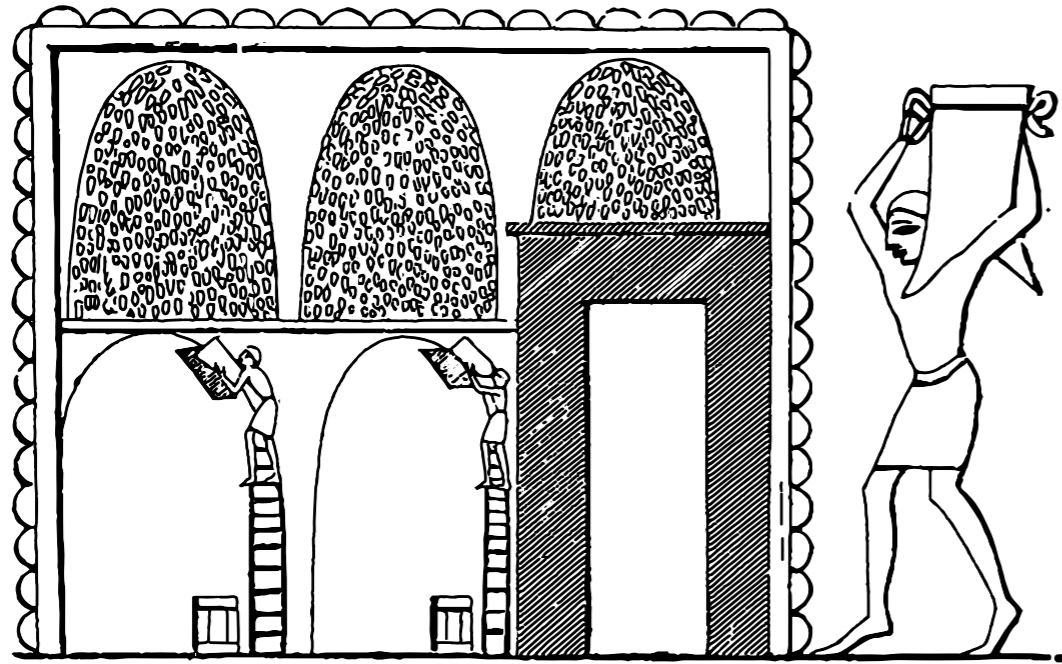


Fig 2.1
Egyptské sýpky, skica
J. G. Wilkinson, 1847.

Římské hospodářství

Římská říše proslula svou dopravní infrastrukturou, která umožnila import produktů a surovin z úrodnějších částí říše. V rámci logistiky se stavěly prostorné skladovací prostory - horrea - sloužící mj. i jako sýpky. Z požárních důvodů bývaly tyto stavby zpravidla kamenné či zděné, přesto je Vitruvius radil* umísťovat s distancí od okolních budov. I v rámci dispozice ve villa rustica se sýpka odtahuje od ostatních budov, přičemž tento soubor budov se považuje za jakýsi předobraz hospodářských dvorů, ba dokonce klášterních komplexů pozdější doby.

Souběžně nacházíme první sbírky textů věnující se problematice agronomie (tj. nauka zabývající se zemědělskou výrobou). Senátor Cato sepsal kolem roku 160 př. Kr. knihu De Agri Cultura, ve které pojednává o základních způsobech zemědělství, dokonce o základech úspěšného hospodářství. Skeptik Cicero*** se zase k zemědělství vyslovil jako o ideálním způsobu podnikání, skrze které se stává člověk vskutku svobodným.

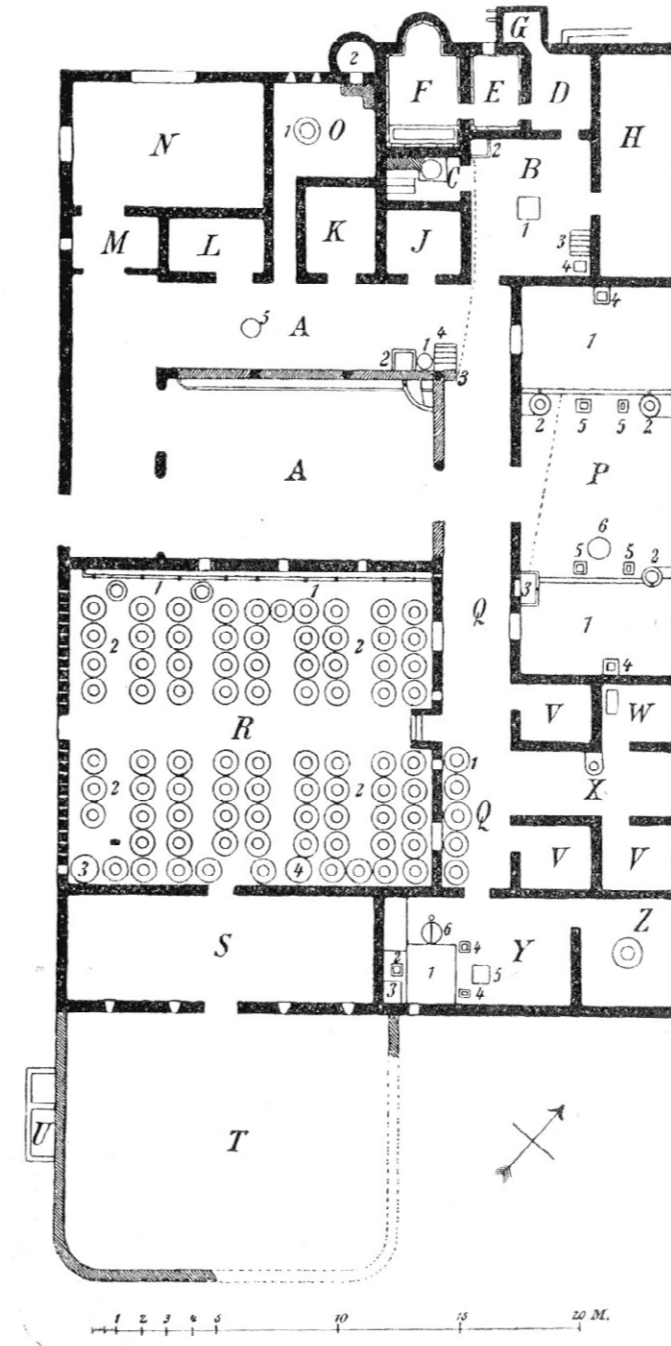


Fig 2.2
Villa della Pisanella
(nalezena 1894 v lokalitě Boscoreale,
postižena erupcí sopky Vessuv)
S. Cybulski, Pasqui, 1897.

* RASMUSEN, Wayne, ORDISH, George a spol. Origins of Agriculture. Encyclopædia Britannica (2020).

** MOELER, Nadine. Archaeologists find silos and administration center from early Egyptian city. Uchicago News (Jul 1, 2008).

*** VITRUVIUS POLLIO, Marcus Pollio. Deset knih o architektuře. 3. vyd. Praha: Arista, 2001.

**** CICERO, Marcus Tullius. O Povinnostech, Praha: Svoboda, 1970.

Hospodaření klášterů

Fenomén monasticismu se sice objevuje již daleko dříve, je tomu však až po rozpadu římské říše a v raném středověku, kdy se na kontinentě objevují kláštery jako centra vzdělanosti, administrativní a ekonomická. Z původních asketických hnutí se v Evropě vyvíjí ve formě komunitního způsobu života. Mnichům přitom slouží především řehole sv. Benedikta (-> Ora et labora) jako podrobný popis struktury kláštera i aktivit každodenního života.

Z plánu ideálního kláštera St. Gallen (r. 830) je zřejmé, že mimo základní sakrální dispozici doplňuje soubor i značná část hospodářská. Ta zajišťovala jednak soběstačnost komunity, která mnohdy i prodávala jisté produkty. Avšak kláštery zastupovaly také roli správce okolním pozemkům, ze které jim rolníci odváděli desátek (opatství St Germain-des-Pres, v 9. století vlastní 32 tis ha pozemků, na kterých pracuje přes 13 tis rolníků a jejich rodin)*. Pro účely skladování takové úrody pak byly stavěny objemné stodoly, které rostly spolu s dómy.

Hospodářsky velmi efektivní byly kláštery cisterciáků (od 12. století), které přebírají obdělávání půdy a správu lesa převážně do vlastních rukou (resp. tuto práci obstarávají laičtí bratři tzv. konvrši) a stávají se tak vskutku prosperujícím zemědělským podnikem.*



Fig 3.1
stodola Great Coxwell
illustrace klášterní stodoly ze 12.stol
M.Kirk, 1994.

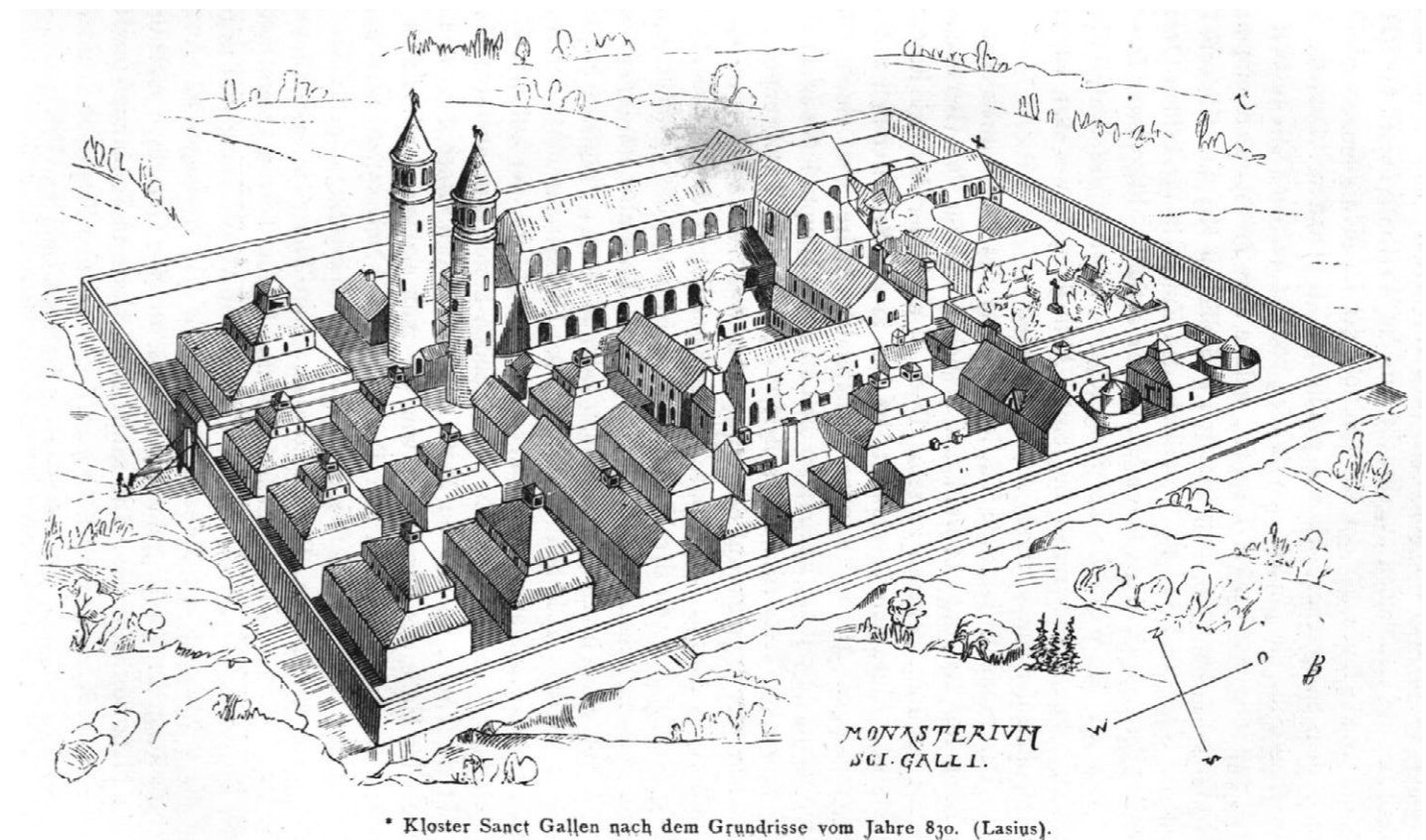
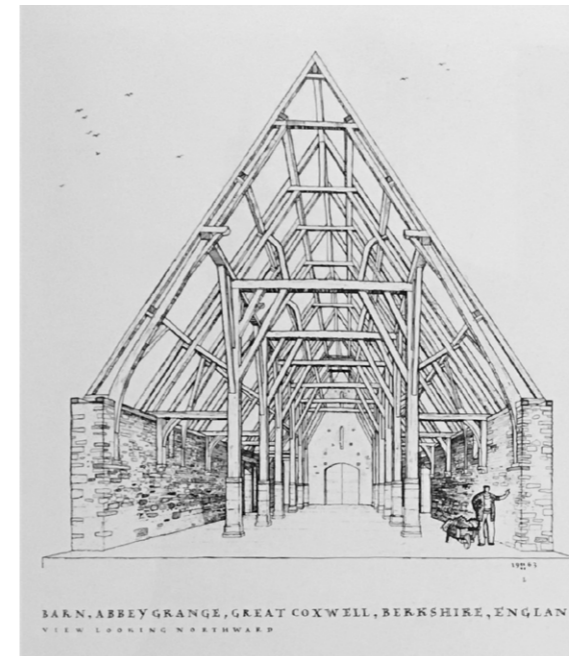
Fig 3.2
stodola Great Coxwell
fotografie klášterní stodoly ze 12.stol
M.Kirk, 1994.

Fig 3.3
Ideál kláštera st Gallen
J. R. Rahn, 1876.

Ora et labora

Modli se a pracuj je heslo, jež vystihuje řeholi Benedikta z Nursie. Ten založil vlastní klášter v Monte Cassino roku 529, kde se na základě zkušeností z východních klášterů snaží sepsat pravidla pro exemplární křesťanský život**. Rovnováha mezi duchovní činností a manuální prací je zde přítom zásadní pro fungování kláštera jako celku. Jedná se přitom nejen o hospodářství (od práce na poli po přípravu pokrmů), ale také o řemeslnou a výtvarnou tvorbu, na kterou byl tento řád obzvláště bohatý.

Cisterciáci taktéž následují reguli sv. Benedikta, avšak jako reformovaný řád jsou nuceni vyhnout se přepychu. Ačkoliv se v západní Evropě tato forma klášterů s podporou konvršů vskutku osvědčila, v Českých zemích se jim dostatku laické podpory nedostalo.***



* Kloster Sanct Gallen nach dem Grundrisse vom Jahre 830. (Lasius).

* KIRK, Malcolm. Barn: Silent Spaces. London: Thames and Hudson, 1994

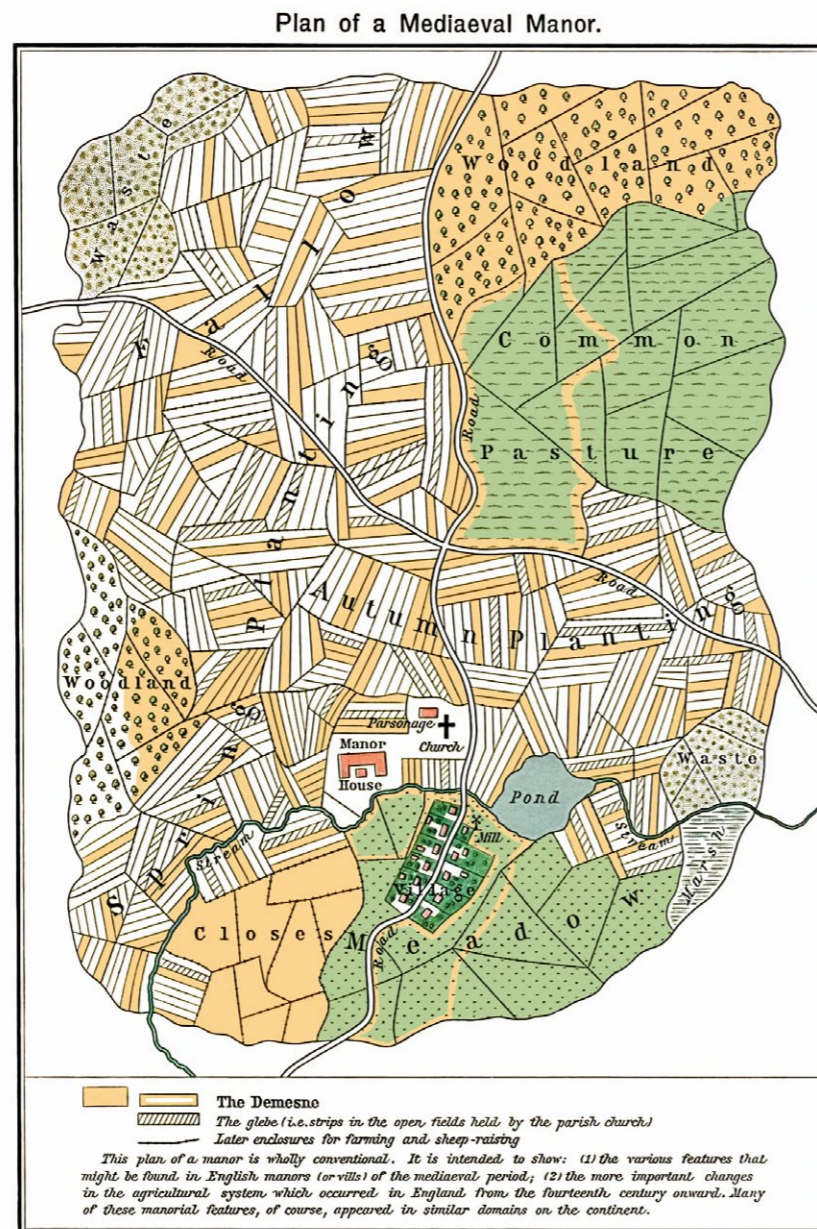
** KRÜGER, Kristina, WARLAND, Reiner. Řády a Kláštery: 2000 let křesťanského umění. Praha: Slovart, 2008

*** Modli se a pracuj. In: Historie.cs (televizní pořad). ČT24, 19. 4. 2019

Feudalismus

Postupná vnitřní kolonizace starého kontinentu tvoří sídelní strukturu, která je pro nás čitelná dodnes. Rostoucí populace je na zemědělství existenčně závislá a proto se jeho struktura znatelně propisuje do krajiny. Spolu se strukturou sídelní se formuje i struktura společenská, feudální. Panovník propůjčoval své družině léno (feudum), které se postupně stává dědičné. Vrchností jednotlivých panství a půdy k nim náležící byl většinou šlechtický rod, církevní subjekt či případně město. Pozemky se pak dělily na dominikál (panská půda) a rustikál, který byl v dědičné držbě poddaného za poplatek. Do krajiny, extravilánu, se tak viditelně otisknul nejen trojpolní osevň systém (-> ozim, jař a úhor), ale i samotná společenská a hospodářská struktura.

Fig 4.1
Open field system, Anglie
W. R. Shepherd, 1923.



Selský stav

Poddaní se shlukují kolem dvorů v závislosti na vrchnostech, které jim poskytovaly ochranu. V průběhu vrcholného středověku 13. a 14. století se z prvně nesourodých osad postupně vyvíjí venkovská sídelní struktura.* Základní jednotkou přítom byla usedlost, jejíž velikost odpovídá prosperitě a postavení rodiny v dané komunitě. "Lidová" venkovská architektura je samozřejmě nesmírně vrstevnatá vývojem jednotlivých regionů s jejich vlastní přirozenou metrialitou a technologickým pokrokem. Tato vrstevnatost se průběžně stabilizuje do obrazu nám známých základních konstrukčních forem (-> hrázďené, roubené, hliněné). V rámci této proměnlivosti je zajímavé, že se od samého počátku osvědčila trojdílná dispozice obytné části usedlosti (-> světnice, síň, komora) a do 20. století zůstala téměř neměnná.*

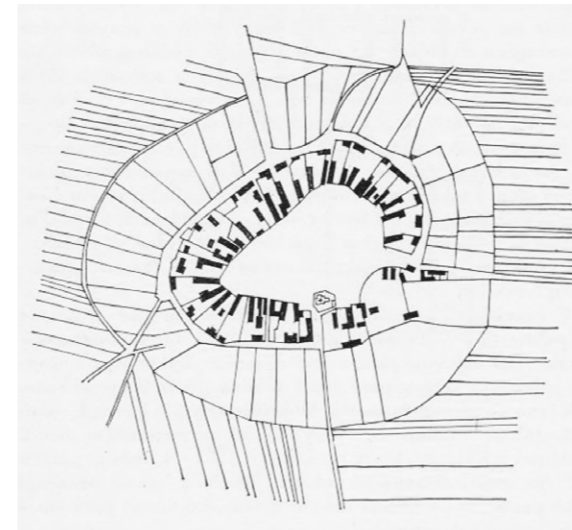
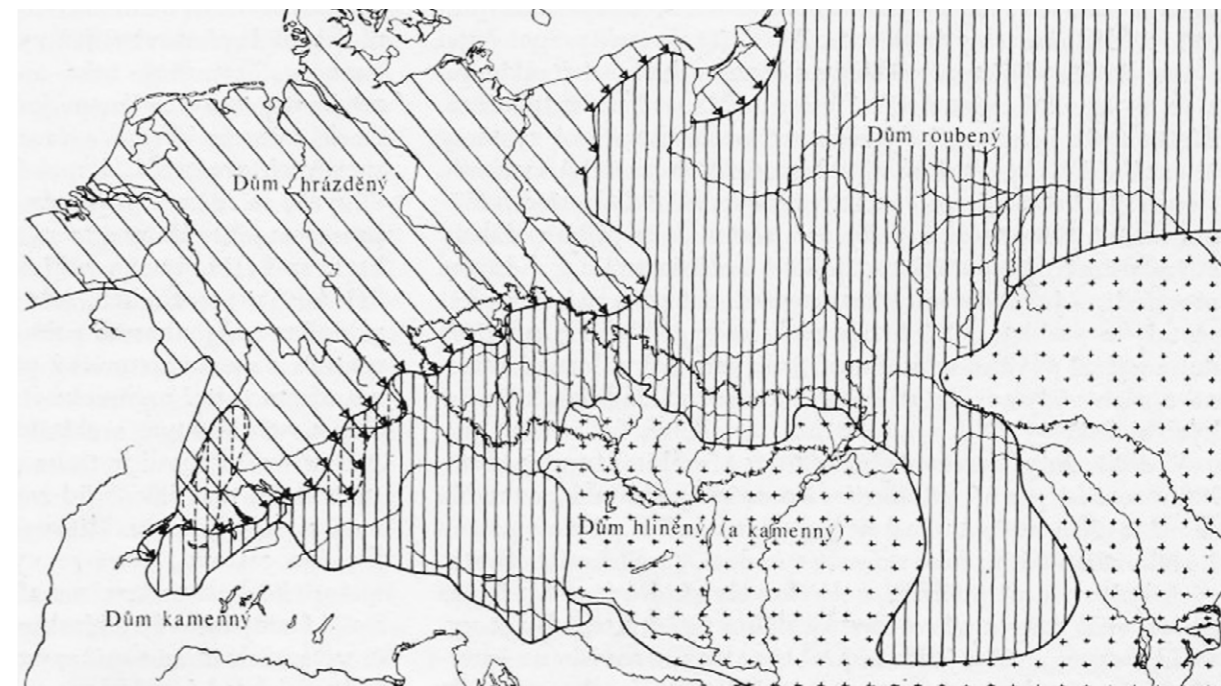


Fig 4.2
Gotická okrouhlice z roku 1319
Mencl, 1980

Fig 4.3
Mapa rozšíření stavebních kultur
Mencl, 1980



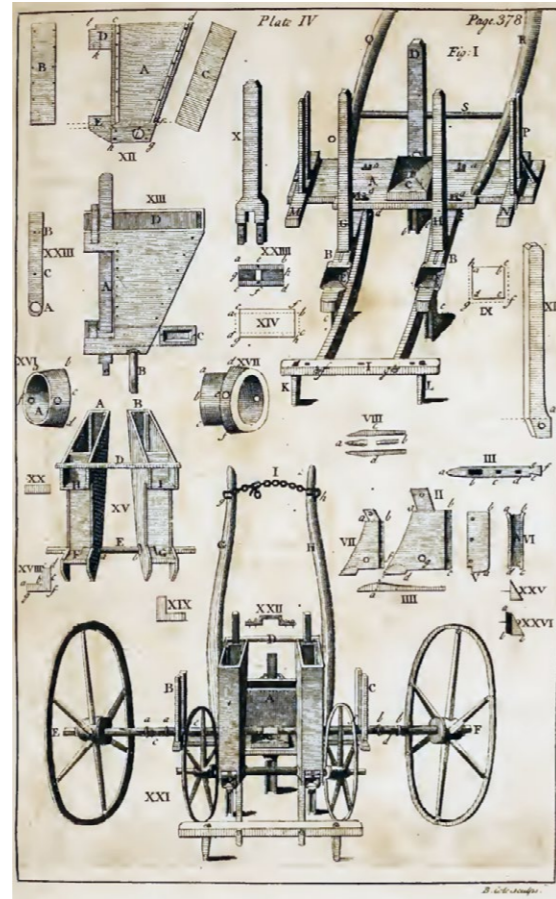
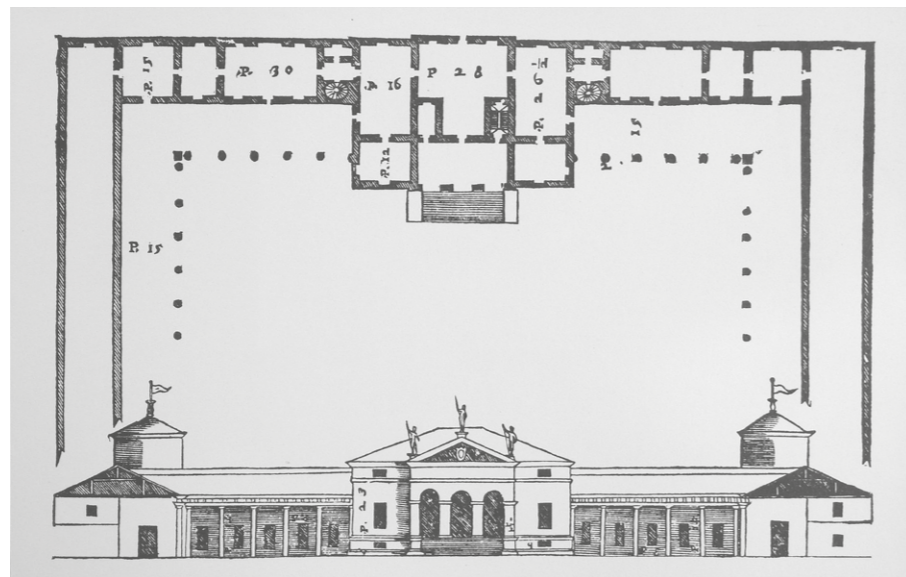
* PEŠTA, Jan. Encyklopedie Českých Vesnic: Střední Čechy a Praha, Díl první. Praha, Libri (2003).

Hospodářské dvory

Historický vývoj hospodářských dvorů, jak už jsem naznačil, sahá přinejmenším do období Římské říše. S příchodem renesance se tato typologie stává znovu aktuální, čehož jsou důkazem mnohé návrhy villy suburbany Andrea Palladia.

V zemích Koruny české se prvně objevuje tzv. poplužní dvůr (Meierhof) již v raném středověku. Obecně tyto dvory náležely jednotlivým panstvím, klášterům či arcibiskupstvím, přičemž ke každému dvoru připadala poměrně velká výměra pozemků (polí, luk, pastvin i zahrad) a to 100 až 200 ha*. Dvory se objevují zpravidla ve dvou obměnách - reprezentativní s panským sídlem a dvory spíše výrobního charakteru.

Renesančních dvorů u nás nacházíme pomálu např. na panství Rožmberků (Netolice) a Šternberků (Trhový Štěpánov). Stavebně daleko produktivnější u nás byla až doba barokní (především 18. století). Snad každý významný architekt této doby se podílel na výstavbě nějakého hospodářského dvora. Za všechny jmenujme jen pár - dvůr Býkov (J. B. Mathey), dvůr Hubenov (J. B. Santini), dvůr Duchcov (F. M. Kaňka)... jen ve Středočeském kraji se nacházelo na tisíc dvorů**.



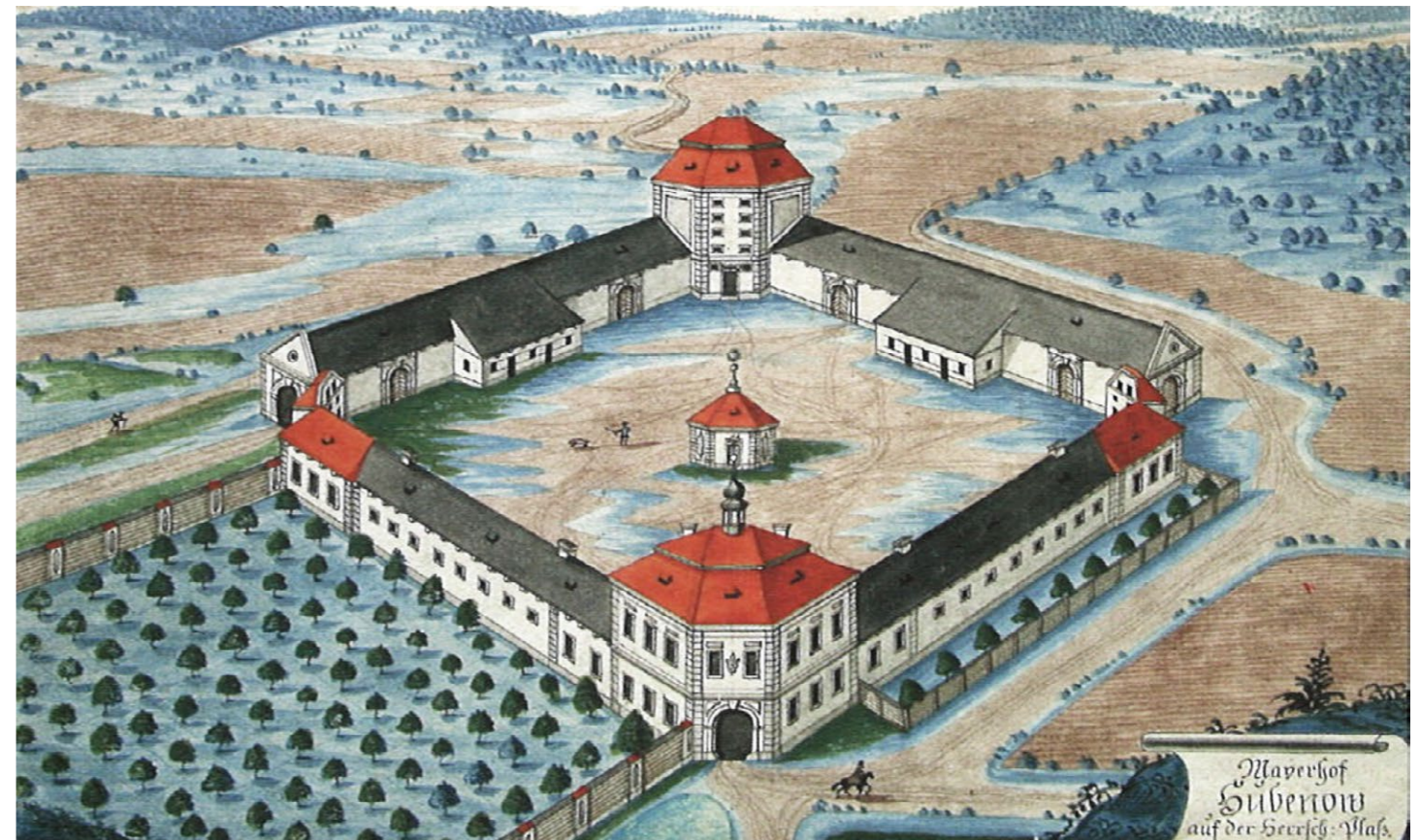
Intenzifikace zemědělství

Raná industrializace a urbanizace anglických měst v průběhu 18. století umožnila podnikatelům kupovat a "uzavírat" dosud otevřený charakter krajiny. Spolu s tím jde ruku v ruce technologický vývoj zemědělství. Nové oseední postupy (tzv. Newfolkská soustava) se snaží zefektivnit a znásobit úrodu a de facto přichází s myšlenkou "permanentní kultury". Na druhé straně se rozvíjí živočišná výroba a šlechtěním se samotná zvířata zvětšují. V neposlední řadě se objevují vynálezy jako kosa, lehký pluh či oseední stroj, které postupně směřují k celkové mechanizaci zemědělství. Spolu s novými technologiemi se rozvíjí i světový trh - dovoz hedvábí či dřeva ze zámoří.

Fig 5.1
Seed drill
Jethro Tull, 1762.

Fig 5.2
Villa Saraceno
centrální část reprezentativní
a postraní hospodářská
A. Palladio, 1570.

Fig 5.3
Hoff Hubenov, Santini
M. Prusík, poč. 19. století



* ŽIŽKA, Jan. Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. 2. vydání. Praha: NPÚ, 2018.

** KOTYŠKA, Václav. Úplný místopisný slovník Království českého. Vydání druhé. Brno: PhDr. Ivo Sperát, 2019.

Josefínské reformy

Tzv. osvícenský absolutismus vlády Marie Terezie a Josefa II přinesl několik zásadních změn do dosavadní venkovské struktury. Roku 1775 byly zrušeny některé kláštery, což zasáhlo i jejich hospodářské zázemí. V rámci následující pozemkové reformy - tzv. Raabizace - byly pozemky těchto statků přerozděleny rolníkům. Toto postihlo i některé panské dvory - parcelování velkých dvorů přitom vytvořilo poměrně kuriózní sídelní formy.* (-> Fig 6.2)

Vedle této rozporuplné reformy se však uvolňují některá práva nevolníkům (poddaných). Patent o zrušení nevolnictví se týkal především práva poddaného se osobně rozhodovat ve věcech manželství a stěhování se mimo hranice panství. Ovšem obecné závazky vůči vrchnosti včetně roboty zůstávají platné až do roku 1848.

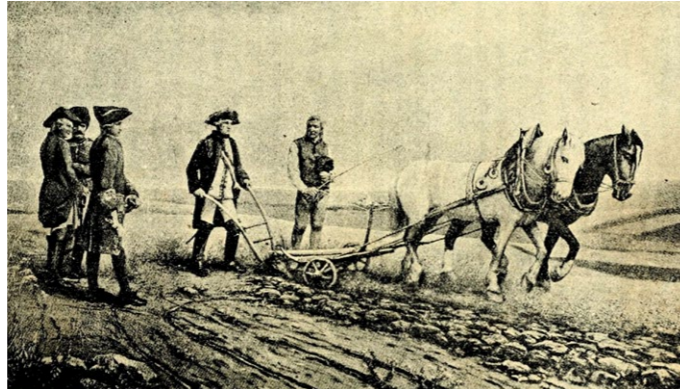


Fig 6.1
Joseff II na poli jako přítel poddaných
autor neznámý, 1914.

Fig 6.2
Panství Želiv nedaleko Humpolce po raabizaci
převzato z Žižka, 2018



* ŽIŽKA, Jan. Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. 2. vydání. Praha: NPÚ, 2018.

Obraz českého venkova

Podoba českého venkova, tak jak jej známe včetně lidové kultury, je převážně jeho obraz zachycený v 19. století, kdy si ještě zdánlivě zachovává svůj historický ráz. Jedná se však také o dobu, kdy se dostává rolníkům svobody pohybu za novými pracovními příležitostmi a kdy krajíně začíná dominovat průmysl.

Rozvíjí se a modernizují některá tradiční řemesla (sklářství, textil či pivovarnictví), jiná se teprve etablují (strojírenství či chemický průmysl).

Podnikatelský duch se přitom promítá i do zemědělství. Nejdříve dochází k modernizaci velkostatků, postupně se však zvyšuje podíl menších statků na celkové výrobě. Postupná intenzifikace zemědělství narazila v 70. letech na agrární krizi, způsobenou mj. zaplavením trhu levným obilím dováženým ze zámoří. Tato krize postihla především malé sedláky, kteří se zadlužili (celkový dluh 3 miliardy korun)**.

Podíl selské půdy a půdy velkostatku v Čechách

roční průměry	půda selská v %	půda panská v %
1756 - 1757	57,1	42,9
1839	58,5	41,5
1861 - 1872	62,7	37,3
1896	62,4	37,6

* LOM, F. Československé zemědělství od roku 1848, Věstník Československé akademie zemědělské, 1939

Fig 6.3
Parní oračka Libuše
Z. Tempír 1987.



** JINDRA, Zdeněk a JAKUBEC, Ivan. Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie. Praha: UK, Karolinum, 2015.

Zelená revoluce

Intenzifikace zemědělství postupuje dále s vynálezem parního stroje. Jeho využitím v zemědělství se zabývalo mnoho experimentů (-> parní oračka Libuše). Nicméně svojí váhou se na poli příliš neosvědčil a fungoval spíše jako stacionární pohon např. mlátiček.

Novou kapitolu pro zemědělské stroje představuje spalovací motor. Henry Ford o jeho potenciálu na poli nepochybuje a od počátku se snaží vyvinout "trakční stroj". Postupně se objevují malé a dostupné traktory se spalovacím motorem, které se neustále vyvíjí (-> spolupráce Ford a Ferguson).

Pod pojmem Zelená revoluce rozumíme veškeré snahy o zefektivnění poválečné zemědělské produkce, která by uživila prudce rostoucí světovou populaci. Nové vědecké pokroky v genetické modifikaci plodin, chemické pesticidy, herbicidy a hnojiva stejně jako stále rozměrnější stroje byly bleskově aplikovány v praxi. Některé techniky byly kritizovány již v době jejich aplikace, u jiných se projeví nežádoucí účinky na polích až zpětně. Celkově však tato rapidní modernizace napáchala škody, se kterými se teprve začínáme potýkat.



Fig 7.1
Ford 9N a Ferguson System, 1939
České listy hospodářské 1897

Ekologie v zemědělství

Přesvědčení o tom, že moderní postupy v zemědělství mají negativní dopad na životní prostředí a člověka, se objevuje již koncem 19. a počátkem 20. století. Rudolf Steiner v ideologickém rámci antroposofie přichází kolem roku 1924 s konceptem později známým jako "biodynamické zemědělství". Mezitím Sir Albert Howard se svojí ženou Gabriel studovali tradiční postupy zemědělství v severní Indii, což později v publikaci "An Agricultural Testament" (1940) popisují coby plnohodnotnou alternativu ke konvenčním metodám*.

Za poválečného guru organického zemědělství je považován japonec Masanobu Fukuoka. Ve své knize "One Straw Revolution" (vychází anglicky 1975) popisuje svůj vlastní příběh vědce pracujícího ve vládních laboratořích na zvýšení produkce japonských polí, který se však po válce vrátí na pole své rodiny a následujících 25 let se snaží "nedělat nic". Jeho snaha nastavit se na poli a v sadech proti vnějším přírodním faktorům ho donutila přehodnotit i některé dlouholeté tradiční postupy a techniky. Proto bylo jeho "přírodní zemědělství" vskutku revoluční a dlouhou dobu nedoceneným experimentem, který však koncem 70. let ovlivnil zemědělce po celém světě. Bill Mollison, který tou dobou vydává na základě vlastního výzkumu v Tasmánii knihu "Permaculture One", zmiňuje Fukuoka jako ideový základ celého "organického hnutí".

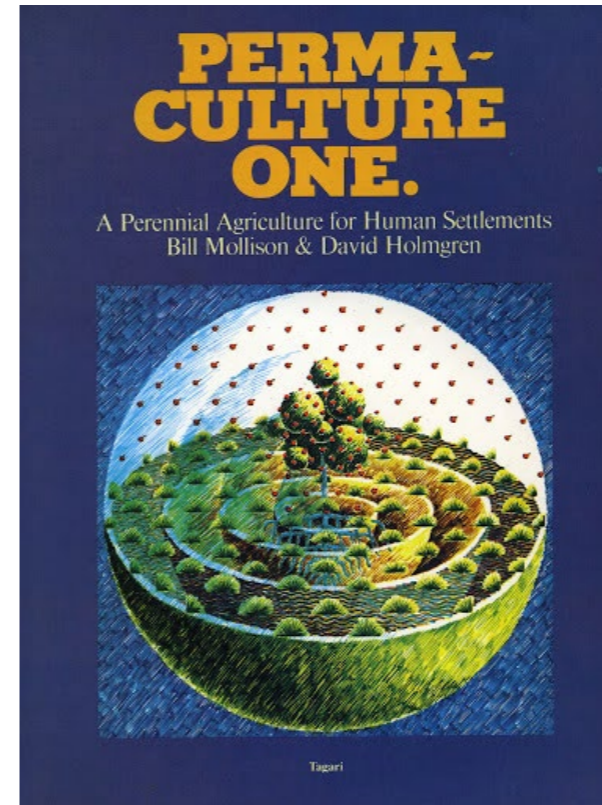


Fig 7.2
Permaculture One
vydání 1981.

Fig 7.3
Fukuoka napodobuje nahodilost přírody
1980?.



*** MOLLISON, Bill, HOLMGREN, David. Permaculture One: A Perennial Agriculture for Human Settlements. Melbourne, Australia: Transworld Publishers, 1978.

* HOWARD, Sir Albert. An Agricultural Testament, Oxford, UK: Oxford University Press, 1943.

** FUKUOKA, Masanobu. The One-Straw Revolution: An Introduction to Natural Farming. Emmaus, Rodale Press, 1978.

Pozemkové reformy v Československu

Český venkov se v průběhu první poloviny minulého století stal terčem politických reforem, které zcela bezprecedentně přetrhaly jeho dosavadní strukturu. Jedná se o historickou etapu velice komplikovanou, a proto se zde zmiňuji hlavně o důsledcích "pozemkových reforem". První pozemková reforma přichází záhy po vzniku Československé republiky a to v dubnu 1919, kdy je odsouhlasen zákon o zaboru majetku velkostatků (nad 150 ha zemědělské a 250 ha celkové plochy). Tento zákon byl namířen především proti šlechtickým rodům a měl motivovat menší sedláky ke konkurenceschopnosti. Celkem bylo zabráno na 4 mil ha pozemků, z čehož 1,2 mil ha zemědělské půdy (zhruba ¼ celkové výměry republiky)*. Avšak ti, kteří reformy využili k podnikání a přečkali i válku, o své majetky záhy přišli při dalších pozemkových reformách poválečných.

Samozřejmě velkou ranou bylo poválečné vylidnění pohraničí. Dalším násilným zásahem byla kolektivizace zemědělství (1949-1953), kterou provázely procesy s tzv. Kulaky, což byli někteří statkáři a úspěšní hospodáři. Tímto zásahem byly naprosto zničeny venkovské mezilidské vztahy, ale také vztah k půdě, který byl a stále je tolik důležitým pro prosperující a ohleduplné hospodářství.



Fig 8.1
Jednotné zemědělské družstvo
Ústav pro studium totalitních režimů

Zemědělská družstva

Zemědělská družstva jako orgán zaštiťující jednotlivé zemědělce vzniká už koncem 19. století. V zásadě se rozlišovala družstva úvěrní (tzv. Kampeličky a Reiffeisenky) a neúvěrní. Tato struktura se časem osvědčila jako podpůrná a modernizační příležitost pro malé sedláky. Za první republiky se tato družstva dělí do tří hlavních skupin, ve kterých se však dále specializují a vyvíjí.

- (1) Obchodní nebo též skladovací zajišťovala dostupnost krmiva, osiva i hnojiv a následně mohla zpeněžit úrodu či dobytek.
- (2) Mezi zpracovatelská družstva se řadila například mlékárenská, mlýnská, cukrovarnická či lihovarská.
- (3) Provozní družstva se zabývala strojním vybavením, ale i samotnou elektrifikací venkova.**

Zatímco zemědělské družstvo před rokem 1948 bylo sdružením, do kterého vstupovali sedláci dobrovolně, Jednotné zemědělské družstvo (JZD) vzniká násilným uzurpováním půdy především úspěšných sedláků. Původní zemědělská družstva zanikají. Pokud se situace na venkově relativně stabilizuje v 60. letech, v následující dekádě přichází silný tlak shora na intenzitu produkce. Některá družstva se slučují a vznikají obrovské monokultury, které s nasazením silnějších strojů vskutku byly produktivnější. Celý proces zemědělské výroby se však stává nákladnějším a méně šetrným vůči půdě samotné. Stát je následně nucen tento nákladný proces dotovat, aby zůstal produkt dostupný pro odběratele.



Fig 8.2
Polygonální stodola, dvůr Černousy
J.Žižka, 2018

Fig 8.3
ZD Trhový štěpánov a.s.
Zlaté stránky



* PEICHOVÁ, Adéla. Pozemková Reforma v Době První Republiky (rigorózní práce). Praha: UK, Právnická fakulta, 2011

** VÁVROVÁ, Vladimíra. Historie Českých Zemědělských Družstev, Kulturní noviny 18/2018. (<https://www.kulturni-noviny.cz/permalink/22321>)

Transformační procesy 90. let

Po pádu železné opony se zviditelnil propastný rozdíl mezi krajinou západního a východního bloku, za nějž může především daná agrární struktura. Ačkoliv se u nás rozběhl proces majetkových restitucí a v katastru se jednotlivé lány navrátily různým majitelům, málokdo se polí zpětně ujal a spíše je pronajal zemědělským podnikům*. V zásadě však bylo v 90. letech, a stále je, téměř nemožné založit si vlastní malé hospodářství hlavně z ekonomických důvodů. Trh je nastavený ve prospěch velkých koncernů (založených většinou na monokultuře), které malé sedláky jednoduše převálčují. Hlavně však práce na poli nikoho neláká a vztah k půdě se v průběhu posledních dvou generací vytratil.

V rámci restitucí představují samotnou kapitolu majetky církevní. Jelikož byly samotné církevní subjekty během druhé poloviny 20. století potlačeny a v podstatě odstraněny, hledají nyní - ovšem jako církev samotná - vlastní pozici v současné společnosti. Hledat pak vztah ke zpětně nabytým polím, lesům a hospodářstvím je o to komplikovanější.

Další změnou byl přechod ke Společné zemědělské Politice (SPZ), která v rámci EU funguje již od roku 1962 za účelem mj. zajištění dostatečné zemědělské produkce za přijatelné ceny. Dnes se tato politika věnuje samozřejmě také vlivu zemědělství na životní prostředí, proto vynakládá nemalé finanční prostředky na podporu malých podniků a především těch v režimu tzv. ekologického zemědělství. SPZ je u nás bohužel vnímána jen jako zdroj evropských dotací, což celkovou problematiku značně zkresluje.***



Fig 9.1
Rozdíl agrární struktury na rakouských hranicích
Google Earth, 2020

Současný stav krajiny

V současnosti čelí venkovská krajina řadě výzev, ať již jde o problematiku sociální, ekonomickou či ekologickou - v každé z těchto kategorií český venkov značně zaostává. Sociálně se stala pouze sezónním letoviskem, rekreačním centrem. Ekonomicky je pro malé podnikatele, bez značných dotací, zcela nerentabilní. A ekologicky je konvenčním zemědělstvím a ne příliš šetrným lesnictvím značně poničená.

Problematika environmentální by se dala ve zkratce shrnout do několika nejakutnějších bodů:

- (1) neschopnost absorpce vody příliš velkých polí bez remízků a volné zeleně (-> povodně),
- (2) nedostatečná půdní biodiverzita vymýcena pesticidy a těžkou technikou (-> eroze a ztráta ornice)
- (3) nedostatečná druhová diverzita lesů (-> kůrovec) a krajiny vůbec (-> úbytek hmyzu)

Bereme-li však v potaz, že je pro nás venkov stále zdrojem potravin a s největší pravděpodobností tomu tam bude i pro následující století, je nasnadě těmto problémům věnovat pozornost. Jistým příslibem jsou různé menší projekty založené na šetrné rostlinné a živočišné produkci. Některé z nich mají i svůj sociální přesah, zbývá už jen aby dávaly smysl ekonomický.

Fig 9.2
Turistická atrakce zničené krajiny
"Moravské Toskánsko"
Jakub Kozioł, 2020



* SKLENIČKA, Petr. Pronajatá krajina. Praha: Centrum pro krajinu, 2011.

** BIČÍK, Ivan, JANČÁK, Vít. Transformační Procesy v Českém Zemědělství po roce 1990. Praha: Univerzita Karlova, 2005.

*** Společná zemědělská politika

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/section/196/spolecna-zemedelska-politika-szp->

Zemědělství budoucnosti

Vize pro zemědělství přicházejí z různých oborů, ať už agronomie, robotiky či architektury. Obecně můžeme konstatovat, že zemědělství budoucnosti bude šetrné k životnímu prostředí. Alespoň není důvod, proč by to tak nemělo být. Mnohé experimenty a výzkumy (-> Fukuoka, Mollison) již navíc dokazují, že je takový přístup rentabilní z dlouhodobé perspektivy. Šetrné zacházení znamená přehodnocení způsobu kultivace polí či lesů, přičemž se možná vrátíme k některým praktikám "tradiční civilizace".

Robotika nabízí nové způsoby integrace stroje do procesu kultivace. Ačkoliv stroj někteří pro budoucnost zemědělství zcela odmítají, je na místě uvažovat o šetrnější alternativně robustní techniky, která brzdí ornici. V současnosti se již s takovými menšími stroji (či spíš roboty) pracuje, například s užitím dronů pro analyzování a bodovou aplikaci pesticidů.

Další zajímavou alternativou v rostlinné produkci jsou tzv. vertikální farmy. V uzavřeném prostředí, jejichž mikroklima je zcela pod kontrolou a nezávislé na vnějších faktorech, probíhá "permanentní kultura" na bázi hydroponie a umělého osvětlení. Přestože zde panuje jistá skepse o přirozenosti takovýchto potravin, je nutné připomenout, že ve srovnání s konvenčním zemědělstvím je tento způsob vskutku šetrnější (-> studie ateliéru Shift).

Pro budoucnost zemědělství je různorodost těchto vizí rozhodně výhodou. Budoucí hospodář si může zvolit dle své vlastní situace vhodnou kombinaci. Nutno podotknout, že právě motivace mladých hospodářů je v současnosti tou největší výzvou. Bez nich se situace současné agrární struktury nezmění. Pro tento účel již vyhradila EU značnou dotační podporu, která slouží i výzkumu a všeobecné osvětě. Právě v této situaci může být přínosným příspěvek architekta. Je totiž nutné konfrontovat hospodářské budovy současným výzvám v zemědělství i stavitelství, najít pro ně výraz v krajině a třeba jim tak navrátit jejich úlohu, kterou v rámci venkova historicky zastávali.

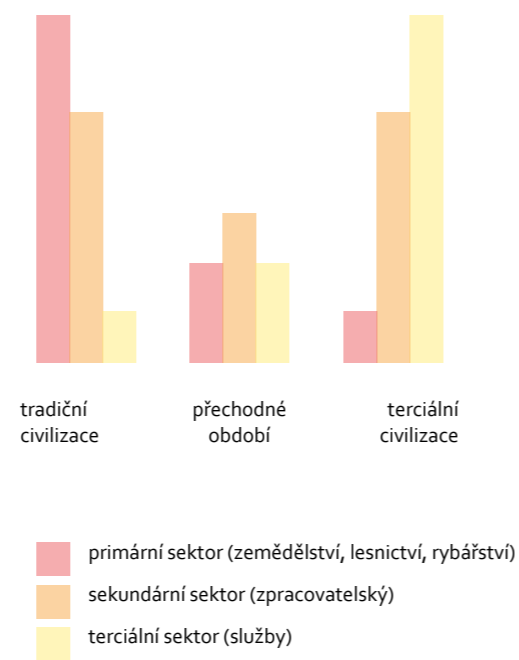
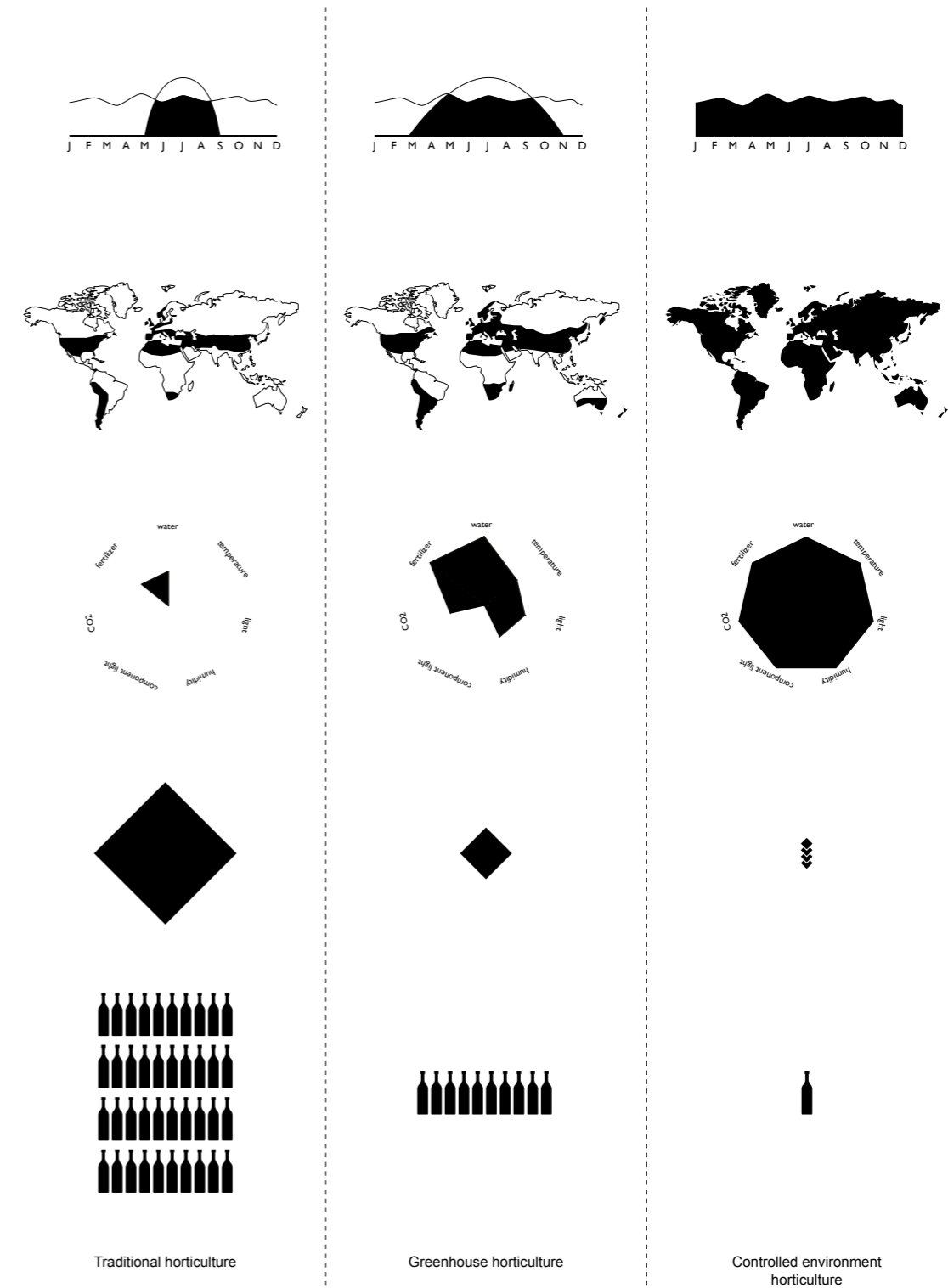


Fig 10.1
Ekonomické sektory dle J.Fourastié
Autor, 2020



Comparison of harvesting period, location, control, floor space and water use

Fig 10.2
High tech farming for the city
Shift architecture urbanism 2012-13

* ELLINGSEN, Eric, DESPOMMIER, Dickson. The Vertical Farm: The Origin of the 21st century Architectural Typology (journal paper). USA, CTBUH Journal, 2008

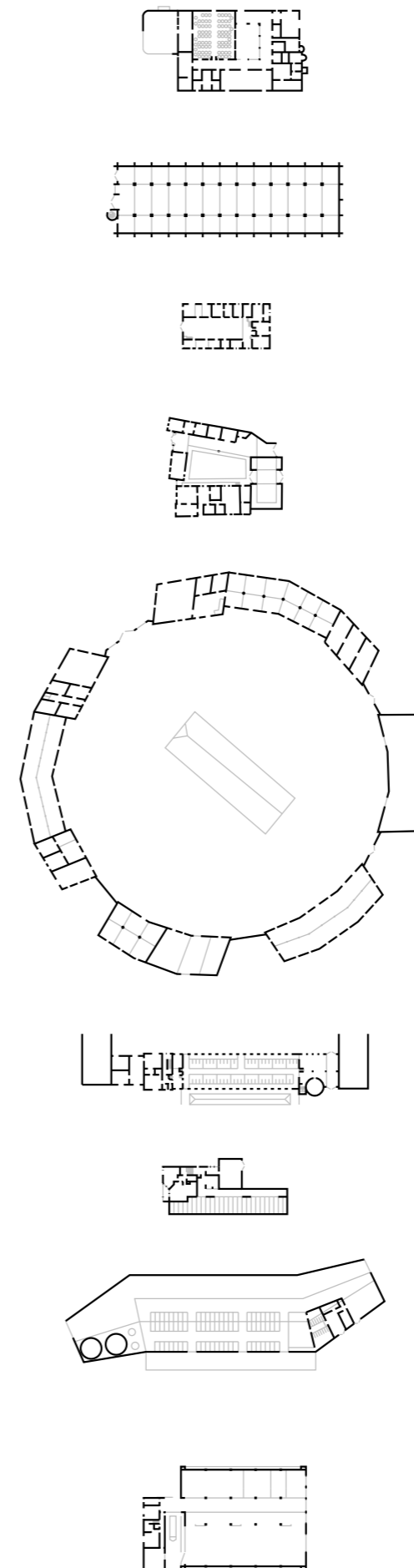
** Podpora mladých zemědělců. In: Společná Zemědělská politika. Evropská komise, 2020. ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_cs

Seznam vybraných staveb

Římská villa Villa della Pisanella, Boscoreale	... 26
Klášterní hospodářství La Grange de Vaulerent, Villeron, Val-d'Oise	... 28
Venkovská usedlost Hallenhaus	... 30
Venkovská usedlost Dvorec Tatenice č. 9	... 32
Hospodářský dvůr Dvůr Mariánovice, panství Konopiště	... 34
Zemědělské stavby modernistické Kravín na velkostatku Petrohrad	... 36
Kolektivizace a její dopad na stavební kulturu	... 38
Experimentální hospodářství Ark for Prince Edward Island, CA	... 40
Současné hospodářství konvenční Kuhstall bei Basel	... 42
Současné hospodářství ekologické Farm Au Gré des Champs, Quebec	... 44
Současné klášterní hospodářství Nový Dvůr, Dobrá Voda	... 46

Vývoj typologie hospodářských budov

Pro shrnutí tohoto vývoje bych rád na základě několika vybraných staveb ilustroval, jak se tato typologie v čase mění, ale zároveň zůstává v určitých rysech statická. Jelikož se v zásadě jedná o stavby jednopodlažní, horizontální, je jejich vývoj snadno čitelný v dispozici a jejich půdorysné stopě. Samotná intenzifikace zemědělství je z těchto ilustrací snadno čitelná - všechny kresby jsou v měřítku s výjimkou velkých dvorů a areálů.



0 m 80 m 160 m

Římská villa**Villa della Pisanella, Boscoreale**

Villa della Pisanella, objevena a odkryta v letech 1895 - 99, byla jednou z obětí erupce sopky Vessuv roku 79. Skládá se z části "pars urbana" - obytné části majitele - a části "pars rustica". V té se nacházely pokoje pro služebníky, stáje, pekárna a prostory pro výrobu vína (torcular) a olivového oleje (trapetum). Podle kapacity výroby lze odhadovat, že k ville připadalo kolem 24 ha půdy.*

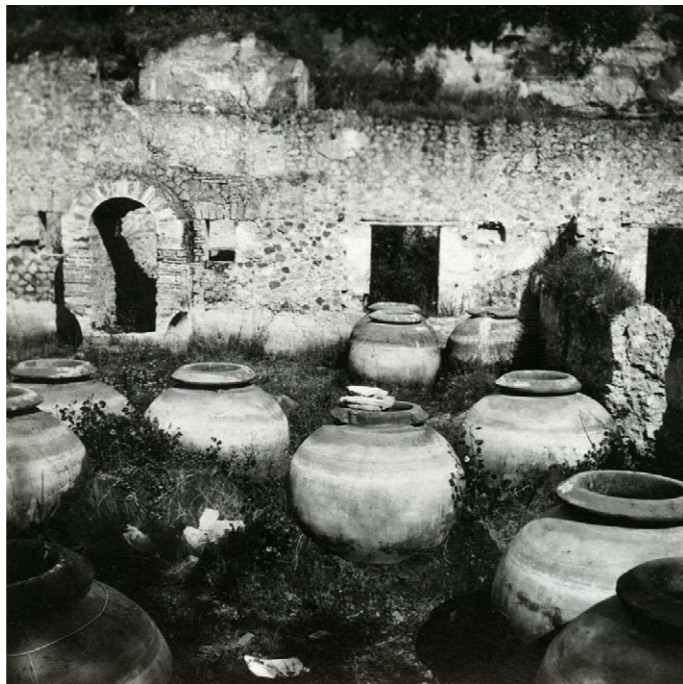
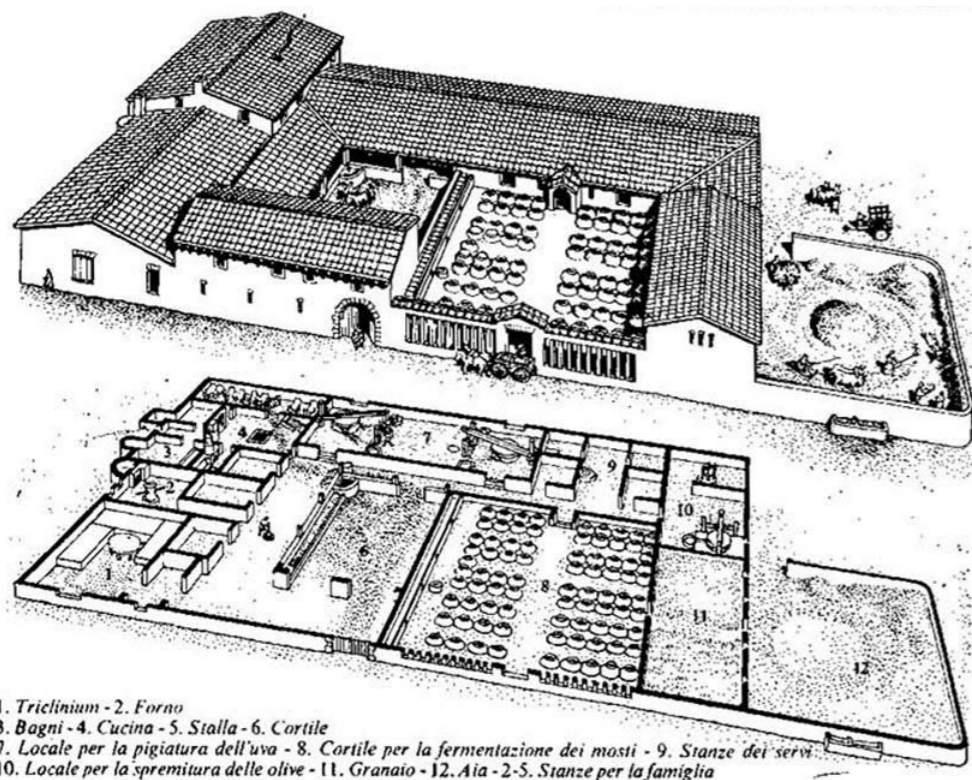


Fig 11.1
Villa della Pisanella. 1903
Cardone M., 1903

Fig 11.2
Model Villy della Pisanella
Centro Studi Archeologici di Boscoreale, 1981



1. Triclinium - 2. Forno
3. Bagni - 4. Cucina - 5. Stalla - 6. Cortile
7. Locale per la pigiatura dell'uva - 8. Cortile per la fermentazione dei mosti - 9. Stanze dei servi
10. Locale per la spremitura delle olive - 11. Granaio - 12. Aia - 2-5. Stanze per la famiglia

Ricostruzione e pianta della villa di L. Cecilio Giocondo o del tesoro di argenterie in contrada Pisanella a Boscoreale
« da Edifici e Monumenti dell'antica Roma, p. 34 ».

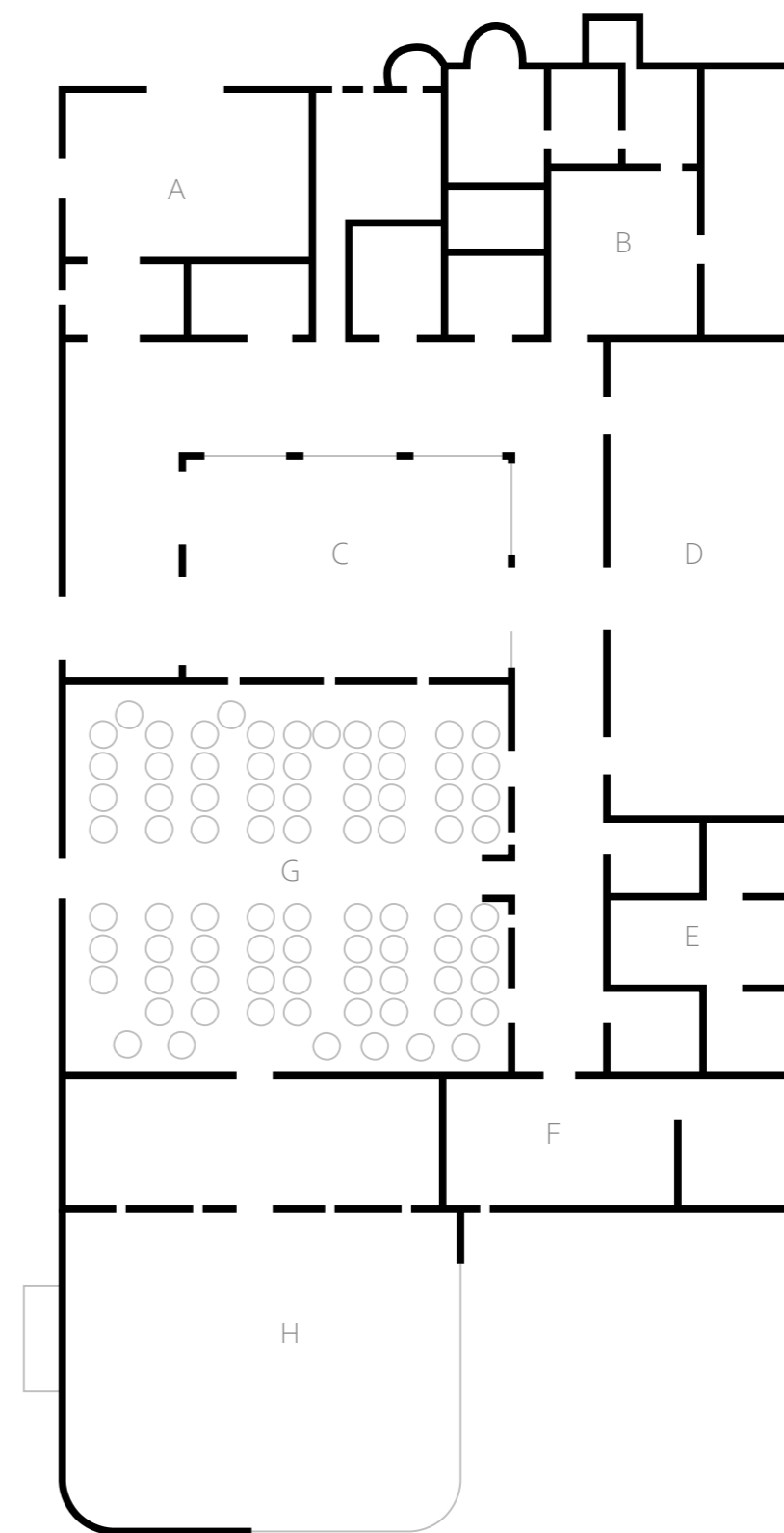


Fig 11.3
Villa della Pisanella
(nalezena 1894 v lokalite Boscoreale,
postižena erupcí sopky Vessuv)

A - pars urbana
B - kuchyně
C - atrium
D - výroba vína
E - pracovníci
F - výroba oleje
G - skladování
H - mlat

0 m 10 m 20 m

* <http://pompeiiisites.org/en/boscoreale/history-of-the-excavations/>

Klášterní hospodářství**La Grange de Vaulerent, Villeron, Val-d'Oise**

Grangium bylo postavené kolem roku 1220-30 královským opatstvím Chaalis. Bylo jedním s hospodářských dvorů tohoto opatství, o které se starali hlavně cisterciáci spolu s konvrši. Stavba je 72 m dlouhá a ve štítu přes 20 m vysoká. Přestože majitelem už je někdo jiný, svému někdejšímu účelu slouží dodnes - již 800 let.*



Fig 12.1
Štít grangia
Mell22., 2009

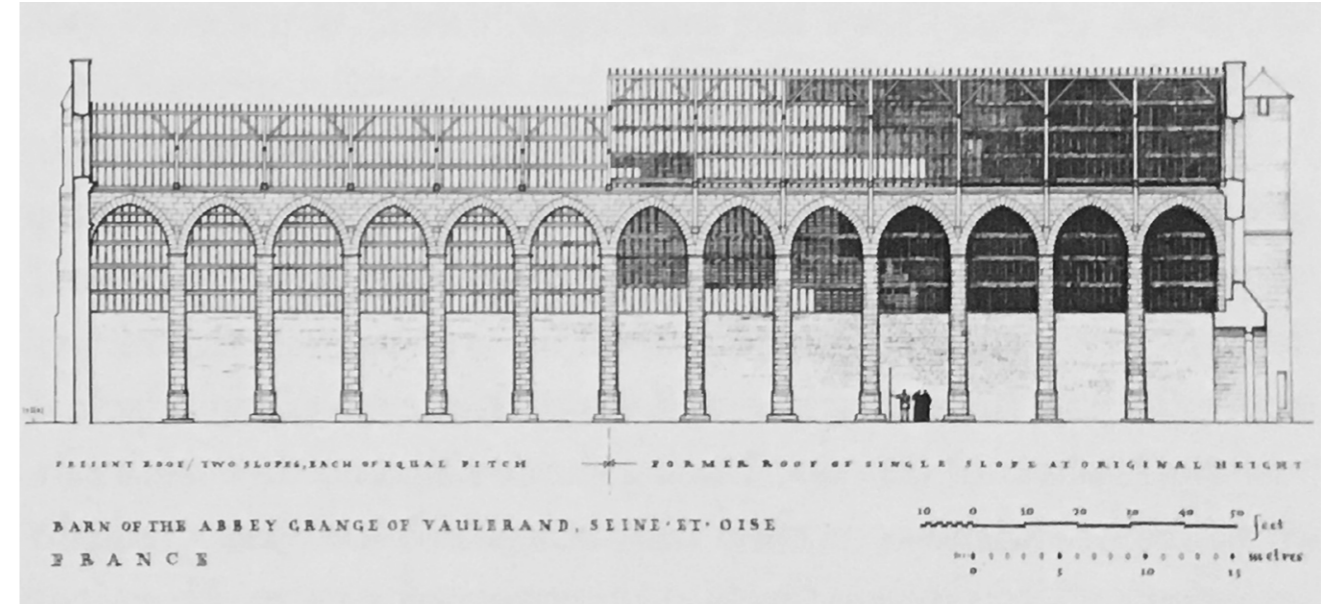
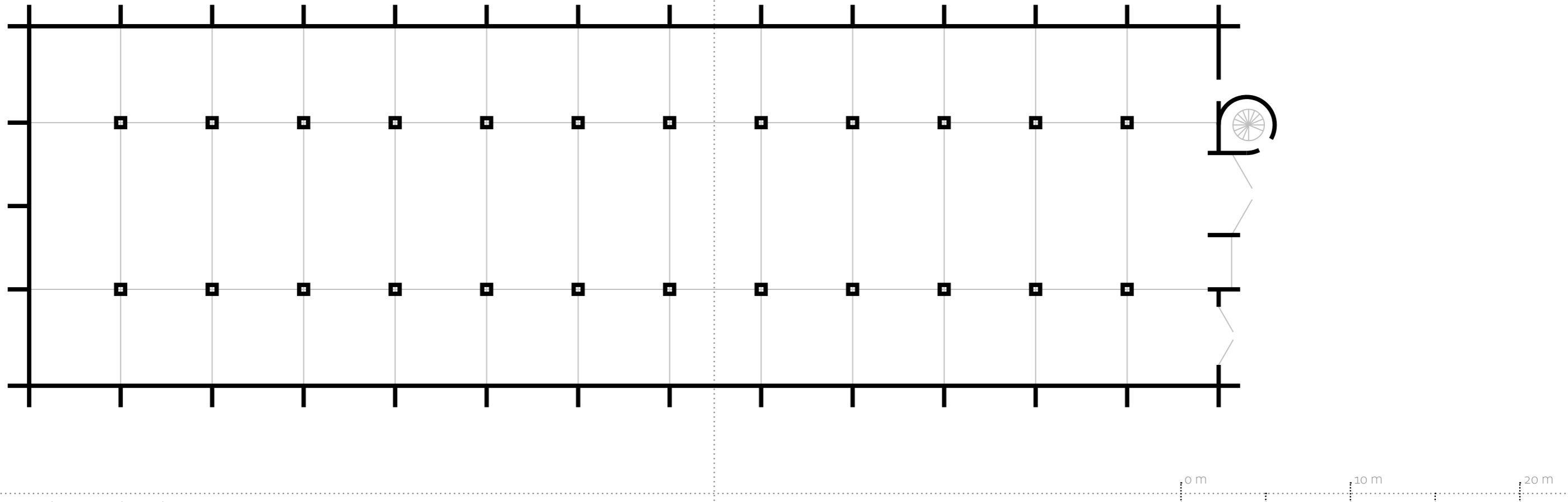


Fig 12.2
Řez grangiem
M. Kirk, 1994

Fig 12.3
Půdorys trojlodí grangia



* https://fr.wikipedia.org/wiki/Grange_de_Vaulerent

Venkoská usedlost Hallenhaus

Hallenhaus je hospodářská usedlost charakteristická pro Dolní Sasko a Holandsko. Jedna rozměrná střešní konstrukce, pokrytá především rákosovým šindelem, poskytuje dostatek prostoru pro část obytnou, stáje, chlévy, stodolu i vnitřní manipulační prostor. Tento kompaktní hospodářský dům se v severní Evropě vyvíjí ze starověkých dlouhých domů. V průběhu středověku se jedna konstrukce a dispozice zdokonaluje a jako funkční se prokazuje i dnes.*



Fig 13.1
Hallenhaus zevnitř
Albrecht H., 1920?

Fig 13.2
Hallenhaus
Otto G., 1930?

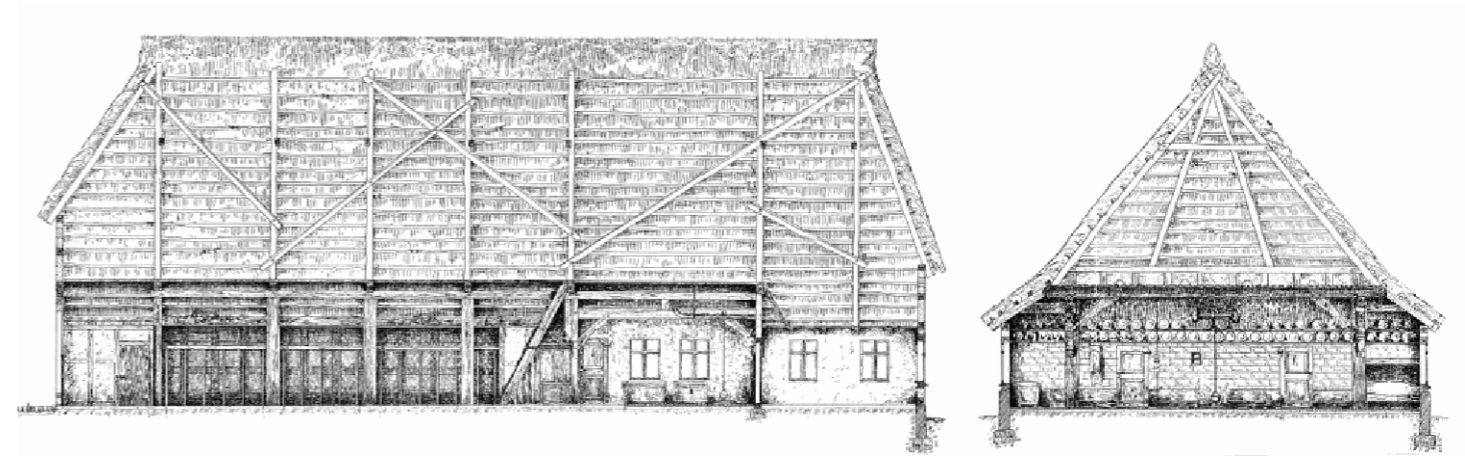
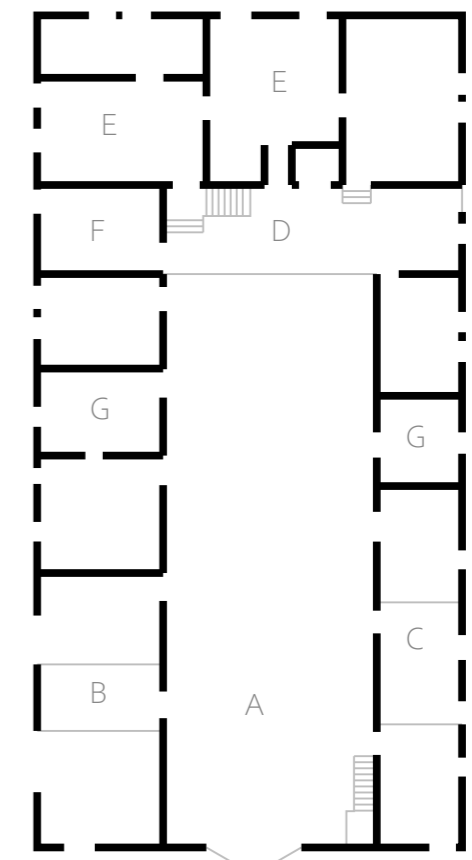


Fig 13.3
Das altsächsische Bauernhaus
Willi Pessler, Braunschweig, 1906

Fig 13.4
Der Lakehoff in Belle, 1708
Horn-Bad Meinberg

A - hala
B - chlévy
C - maštale
D - síň
E - světnice
F - kuchyně
G - komory
(špýchar v patře)



0 m 10 m 20 m

* KIRK, Malcolm. Barn: Silent Spaces. London: Thames and Hudson, 1994

Venkovská usedlost

Dvorec Tatenice č. 9

Vybraný dvorec pochází z Českomoravské vrchoviny, ve které se podle V. Mencla zachoval pozdně gotický obraz promítnutý do "funkcionality" uzavřených dvorců. "Statek č. 9 pochází z roku 1777. Tvoří jej dlouhé a široké patrové stavení, stojící po pravé straně podlouhlého dvora. Vzadu je ohromná průjezdní stodola se střechou goticky stoupající přímo od země a se zapuštěnými vraty. Po levé straně dvora běží úzké stavení, začínající vpředu výměnkem a pokračující řadou komor. Střechu nad dlouhým prostorem podél stavení nese dlouhý rošt, složený ze dvou do sebe pilovitě zaklesnutých trámců".*

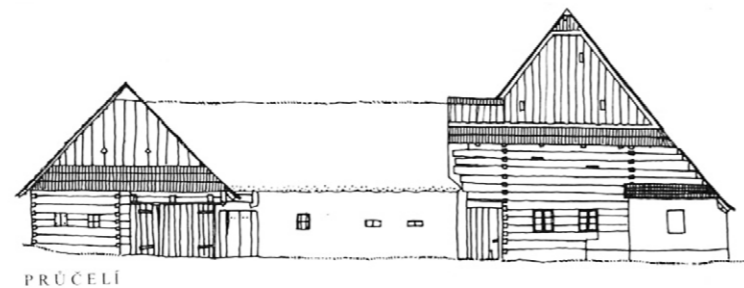


Fig 14.1
Průčelí
Mencl V., 1980

Fig 14.2
Hospodářský dvorec
Mencl V., 1980

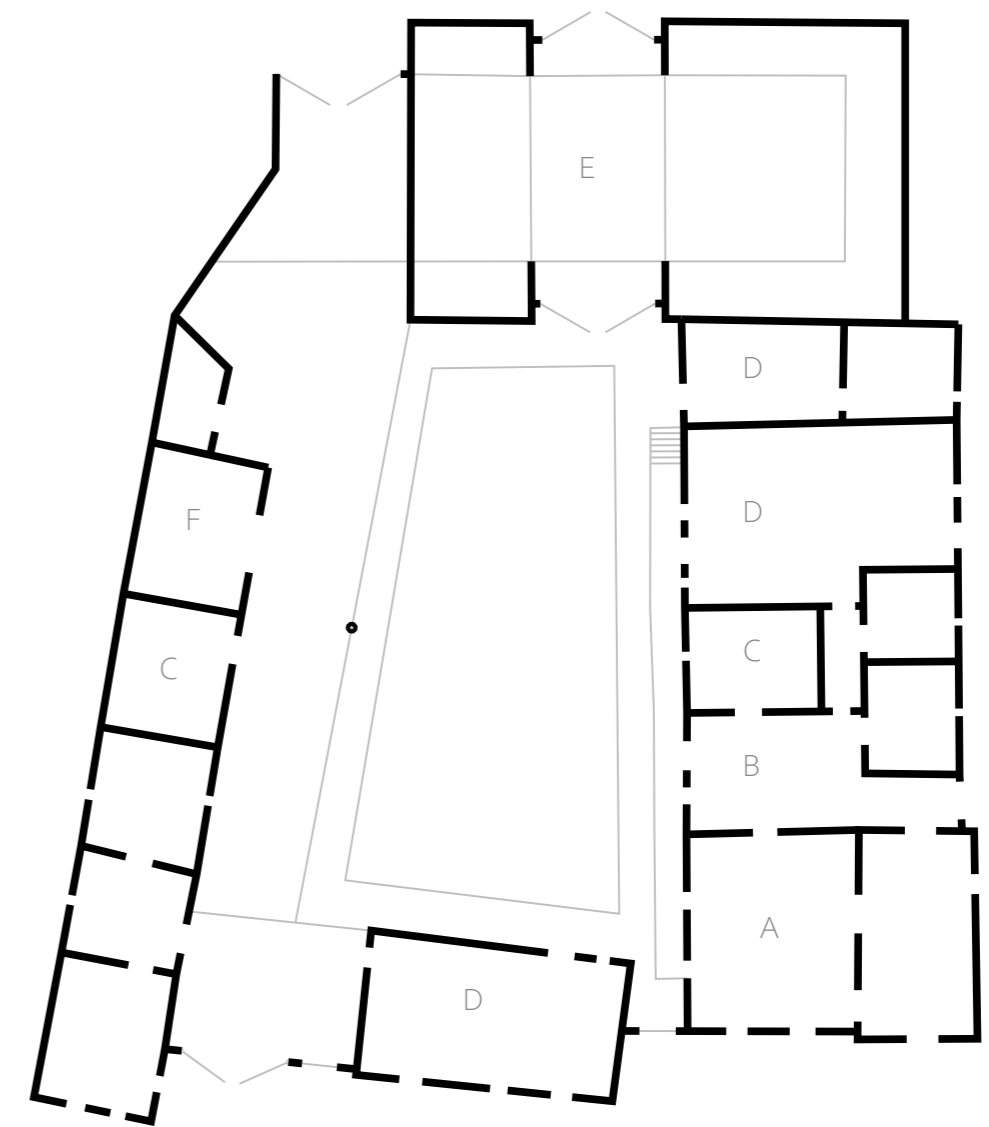
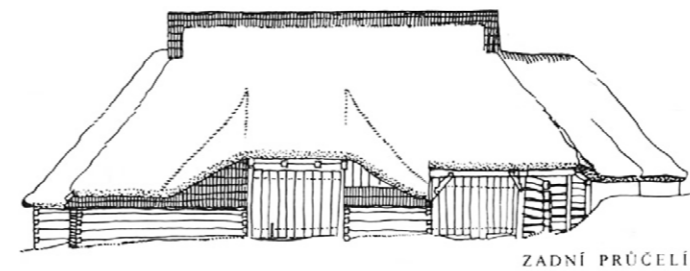


Fig 14.3
Půdorys dvorce

A - světnice
B - síň
C - komora
D - chlév
E - stodola
F - kolna
(špýchar v patře)

* MENCL, Václav. Lidová architektura v Československu. Praha: Academia, 1980.

Hospodářský dvůr**Dvůr Mariánovice, panství Konopiště**

Panský dvůr Františka Václava hraběte z Vrtby, s unikátním symetrickým půdorysem 24-bokého obrysu vepsaného do kružnice. Barokní geometrická kompozice ze 40. let 18. století podle projektu architekta (F. I. Prée?).

Dvůr se rozkládá na temeni mírného návrší, jižně od Benešova, vlevo při státní silnici na Tábor. Zástavba dvora je uspořádána podle kružnice o průměru asi 150 m, na jejímž obvodu jsou řetězeny jednotlivé stavby, se zalomenými podélnými stranami. Plocha dvora je takřka po celém obvodu uzavřena, přístupná je jen 4 prolukami. Střed dvora vyplňuje obdélné stavení, původně patrně mlékárna, přestavěná na kolnu a obytnou a správní budovu.*

Fig 15.1
Letecký snímek Mariánovic
czechponyjuniorstream.cz, 2016



* Zemědělský dvůr Mariánovice, Památkový katalog NPÚ, 2015
(<https://www.pamatkovykatalog.cz/zemedelsky-dvur-marianovice-2162243>)

Zemědělské stavby modernistické**Kravín na velkostatku Petrohrad**

architekt Karel Caivas

Počátkem 20. století se začínají o zemědělské stavitelství zajímat někteří architekti ovlivnění nastupující modernou a technologickým pokrokem. Jde jim především o čisté, hygienické řešení provozu hospodářských budov. Tímto tématem se u nás zabýval především architekt a profesor ČVUT Theodor Petřík, na něhož následně navazuje jeho asistent Karel Cavais. Ten v roce 1932 realizuje kravín pro 59 dojnic v rámci velkostatku bývalého panství Petrohrad. Cavais roku 1947 vydává knihu "Stavitelství v potřebách zemědělce", ve které ještě dodává: "Venkovská stavba bud' doplňuje přírodu a tvoří s ní harmonický celek, nebo ji ničí. K zásadním směrnicím pro kompozici venkovské stavby patří nízký charakter stavby, menší rozměry oken, užívání místních materiálů a především střecha... Zemědělské stavby jsou tedy význačným činitelem ve vytváření charakteru venkova, jsou jeho integrální součástí."*

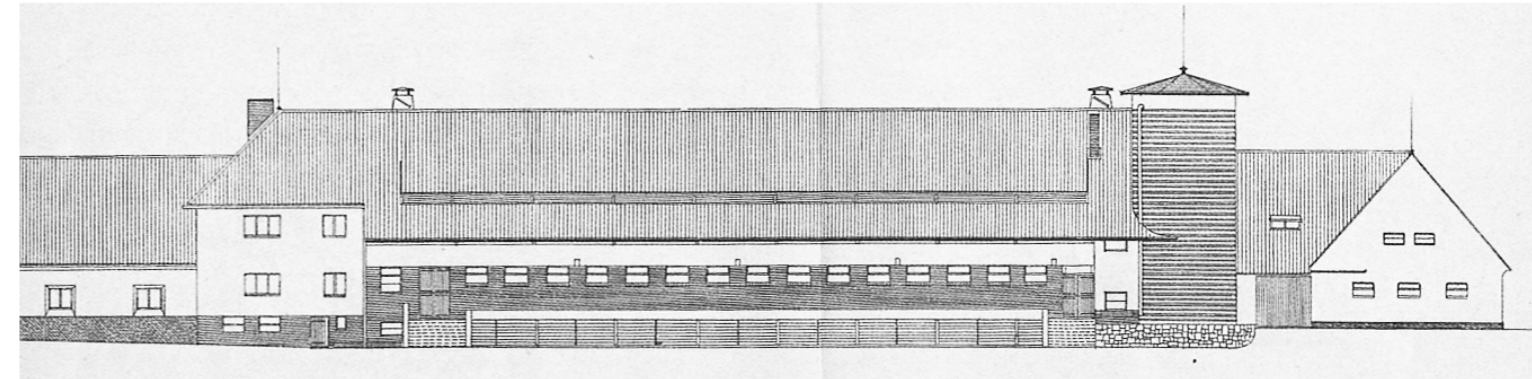
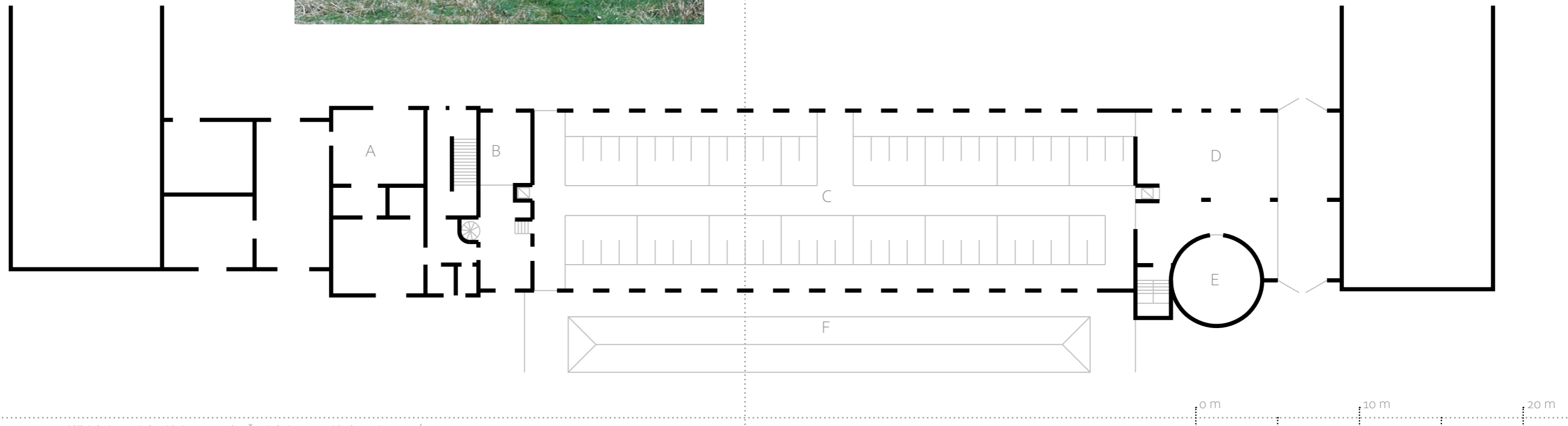


Fig 16.1
Původní fasáda
Caivas 1947
(převzato z Žižka, 2018)

Fig 16.2
Fotografie kravína
Žižka, 2018

Fig 16.3
Půdorys kravína

- A - obytná část
- B - mlékárna
- C - 59 dojnic
- D - míchárna
- E - pícní silo
- F - hnůj



* ŽIŽKA, Jan. Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. 2. vydání. Praha: NPÚ, 2018.

Kolektivizace a její dopad na stavební kulturu

Stavební vývoj v zemědělství druhé poloviny 20. století u nás není zatím dostatečně zmapován. Objevuje se totiž skepse, jestli je zde vůbec k nalezení hodnota hodná dokumentace. Obecně lze tento vývoj popsat jako technologický až průmyslový a reflektuje kýženou intenzifikaci v zemědělství. Můžeme zde proto najít mnohá zajímavá technicko-konstrukční řešení, která odpovídají na růst jednotlivých objektů (-> střešní lomenice). Na místě je také zmínit se o do výšky rostoucích monumentech v krajině (-> síla).

Obecně lze konstatovat, že se z navrhování zemědělských staveb stala v průběhu 20. století čistě technická disciplína*, která zanevřela na krajinnostvornost těchto staveb.



Fig 17.1
Střešní lomenice
Lanžhot, 2020

Fig 17.2
fotografická série Silos
L. Tofan, 2019?



* SÝKORA, Jaroslav. Zemědělské stavby: základy navrhování. Praha: Grada, 2014. Stavitel.

** <http://www.lukastofan.com/portfolio/silos/>

Experimentální hospodářství**Ark for Prince Edward Island, CA**

Solsearch Architects, New Alchemy Institute

Experimenty alternativních způsobů zemědělství se neodehrávaly pouze venku na zahradách, naopak většinou tvořily celistvý komplex s danou usedlostí. Pomineme-li "permakulturní design", najdeme zajímavé příklady ve Walesu "Centre for Alternative Technology" či ve Spojených státech, kde jsou silně ovlivněné hnutím "hippies".

Takovým experimentům se věnoval i "New Alchemy Institute", který ve spolupráci se Solsearch Architects realizoval svojí největší "Archu" na ostrově Prince Edwarda v polovině 70. let. Cílem bylo navrhnout stavbu, která bude soběstačná a produktivní po celý rok, přestože je situována spíše do chladnějšího prostředí. Důmyslným systémem pasivního zisku solární energie a jejího uložení, se toto podařilo. Výsledkem je hybridní stavba někde mezi venkovskou usedlostí a skleníkem.



Fig 18.1
Vodní nádrže na kultivaci řas
Solsearch Architects, 1976

Fig 18.2
Příčný řez
Solsearch Architects, 1976

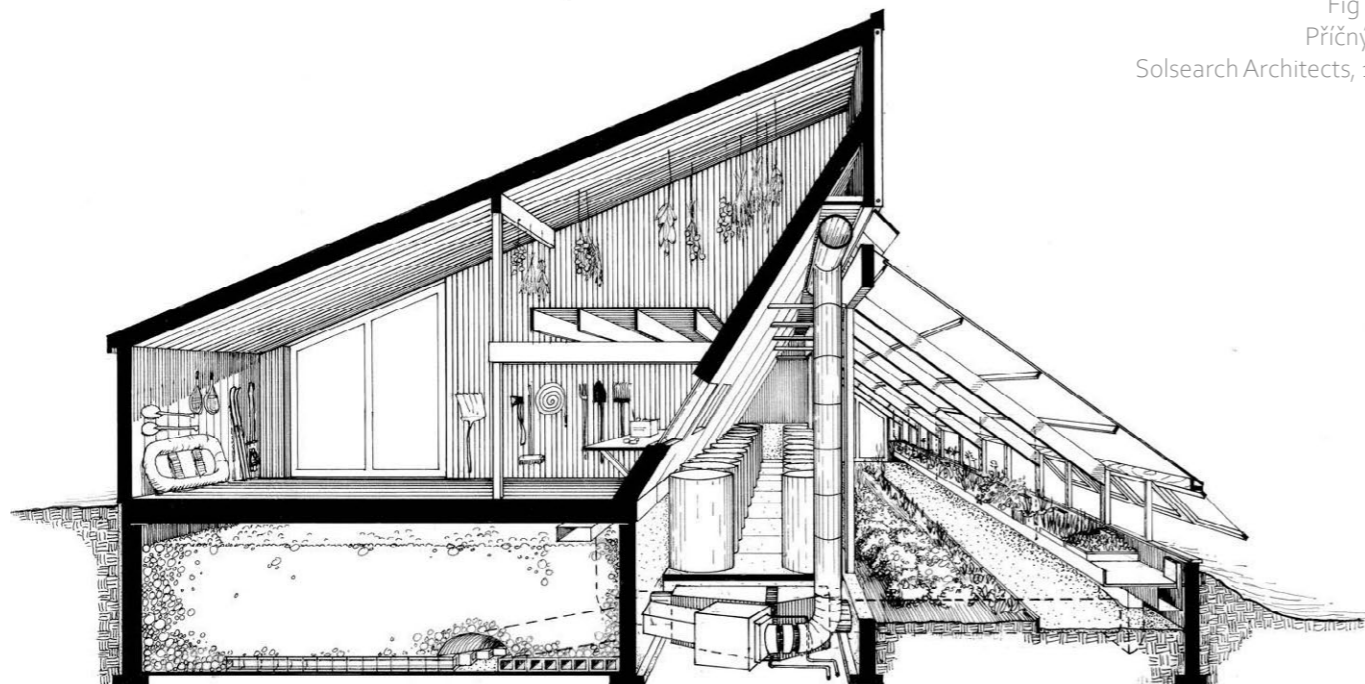
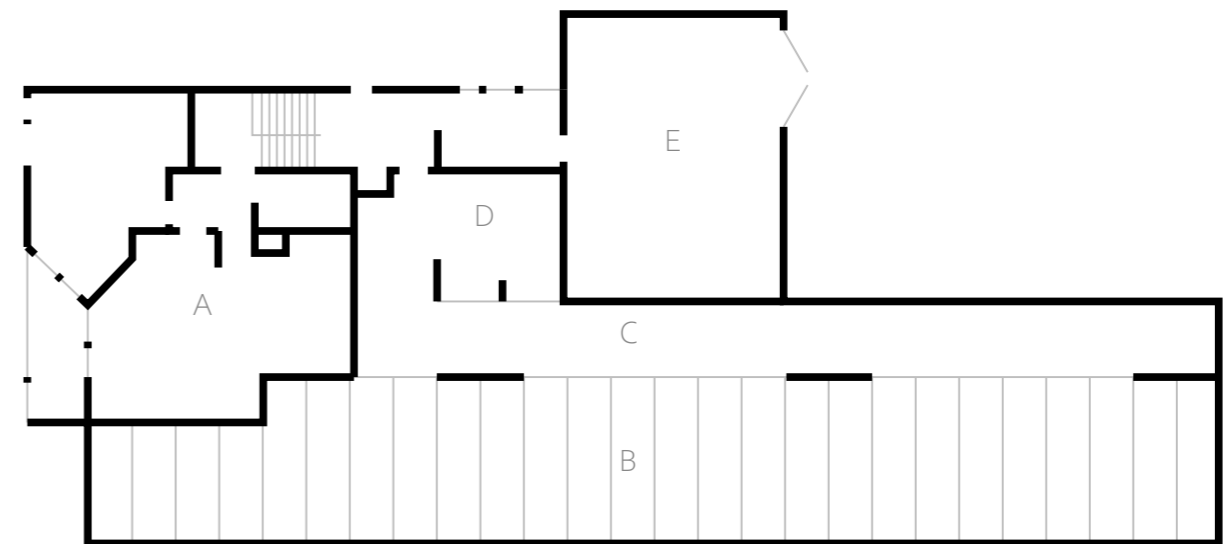


Fig 18.3
Průhled z kuchyně do skleníku
PEI Ark archive, 1978?

Fig 18.4
Půdorys stavby

A - obytná část
B - skleník
C - akumulční nádrže
D - analytická laboratoř
E - stodola



0 m 10 m 20 m

* <https://peiark.com/>

** AWAN, Nishat, SCHNEIDER, Tatjana, TILL, Jeremy. Spatial Agency: Other Ways of Doing Architecture. London: Routledge, 2011

Současné hospodářství konvenční
Kuhstall bei Basel, Schweiz
 F.A.B.

Kravin nedaleko Basileje je ranou realizací studia "Forschungs- und Architekturbüro" z roku 2005. Jedná se o pokus zasazení do krajiny jinak čistě technického komplexu stájí, dojírny a pícních sil. Výsledkem je zelená střecha splývající s pastvinou, prorostlá fasáda a v kontrastu dvě nerezová sila. "Šetrné řešení" jinak technického úkolu.



Fig 19.1
 Interiér
 F.A.B., 2005

Fig 19.2
 Fasáda
 F.A.B., 2005

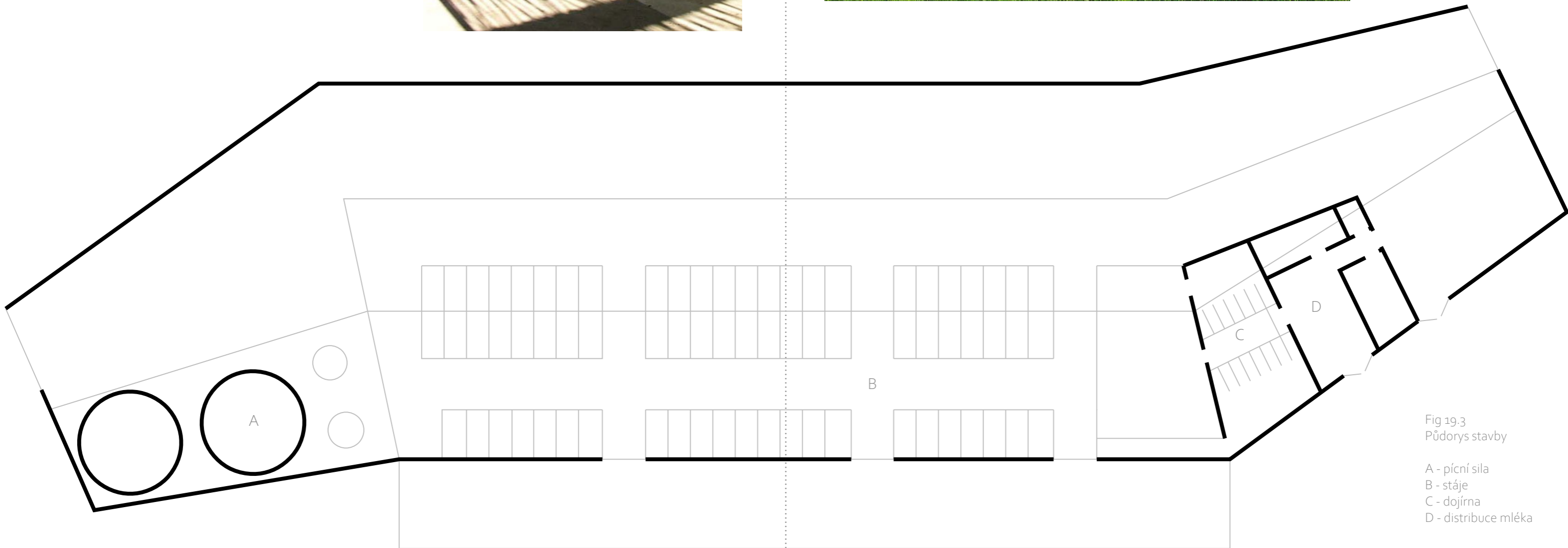


Fig 19.3
 Půdorys stavby

- A - pícní sila
- B - stáje
- C - dojírna
- D - distribuce mléka

Současné hospodářství ekologické
Farm Au Gré des Champs, Montréal
 La Shed Architecture

Farma nedaleko Montréalu na planinách Montérégie se již třetí generaci specializuje na výrobu sýrů z kravského mléka. Přitom se snaží uplatnit zásady ekologického zemědělství. Nový kravín měl proto splňovat požadavky na "wellbeing" zhruba 30 dojnic. Jedná se proto o velice prostornou a vzdušnou stáj, ve které mají dojnice volný výběh. Průsvitná fasáda tuto vzdušnost ještě posiluje.

Stavba byla realizována roku 2019.

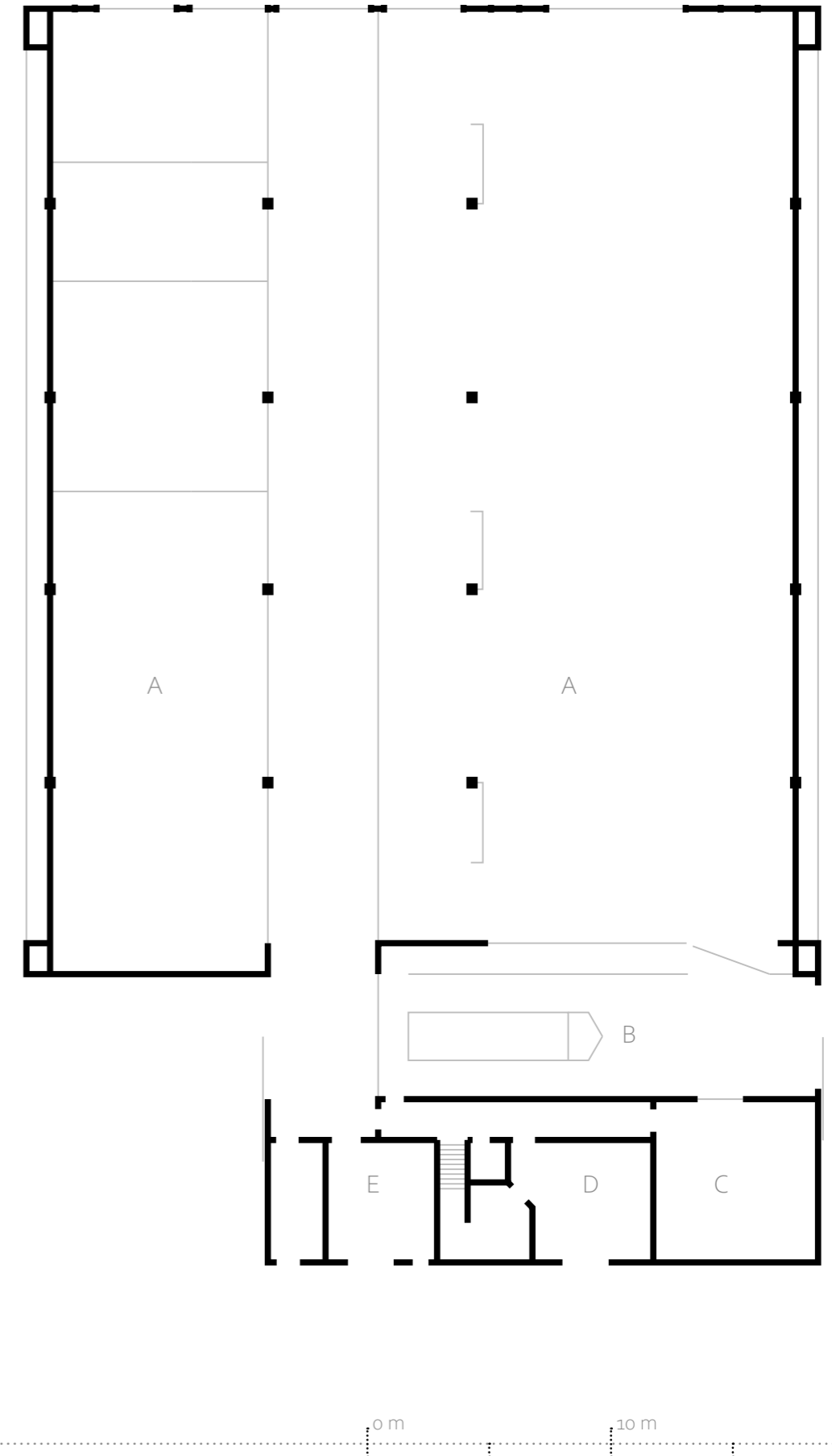


Fig 20.1
 Fasáda
 Gosselin V., 2020

Fig 20.2
 Interiér
 Gosselin V., 2020

Fig 20.3
 Půdorys stavby

A - stáje
 B - dojírna
 C - zpracování mléka
 D - distribuce mléka
 E - zpracování krmiva

Současné klášterní hospodářství**Nový Dvůr, Dobrá Voda**

John Pawson, ateliér Soukup Opl Švehla

Trapistický klášter Nový Dvůr vznikl v ruinách zemědělského barokního statku v Dobré Vodě u Toužimi, který dříve patřil premonstrátům v Teplé. Autorem návrhu je britský architekt John Pawson ve spolupráci českým ateliérem Soukup Opl Švehla, který pokračuje v další výstavbě. Základní kámen kláštera byl položen v roce 2002, kostel byl vysvěcen v roce 2004. V roce 2007 se stal klášter převorstvím a byla zahájena rekonstrukce bývalého ovčína na dům pro hosty. Objekt vyroben byl dokončen roku 2014.



Fig 21.1
klášterní výroby
Gilbert McCarragher, 2014?

Fig 21.2
letecký snímek kláštera
Google Earth, 2016

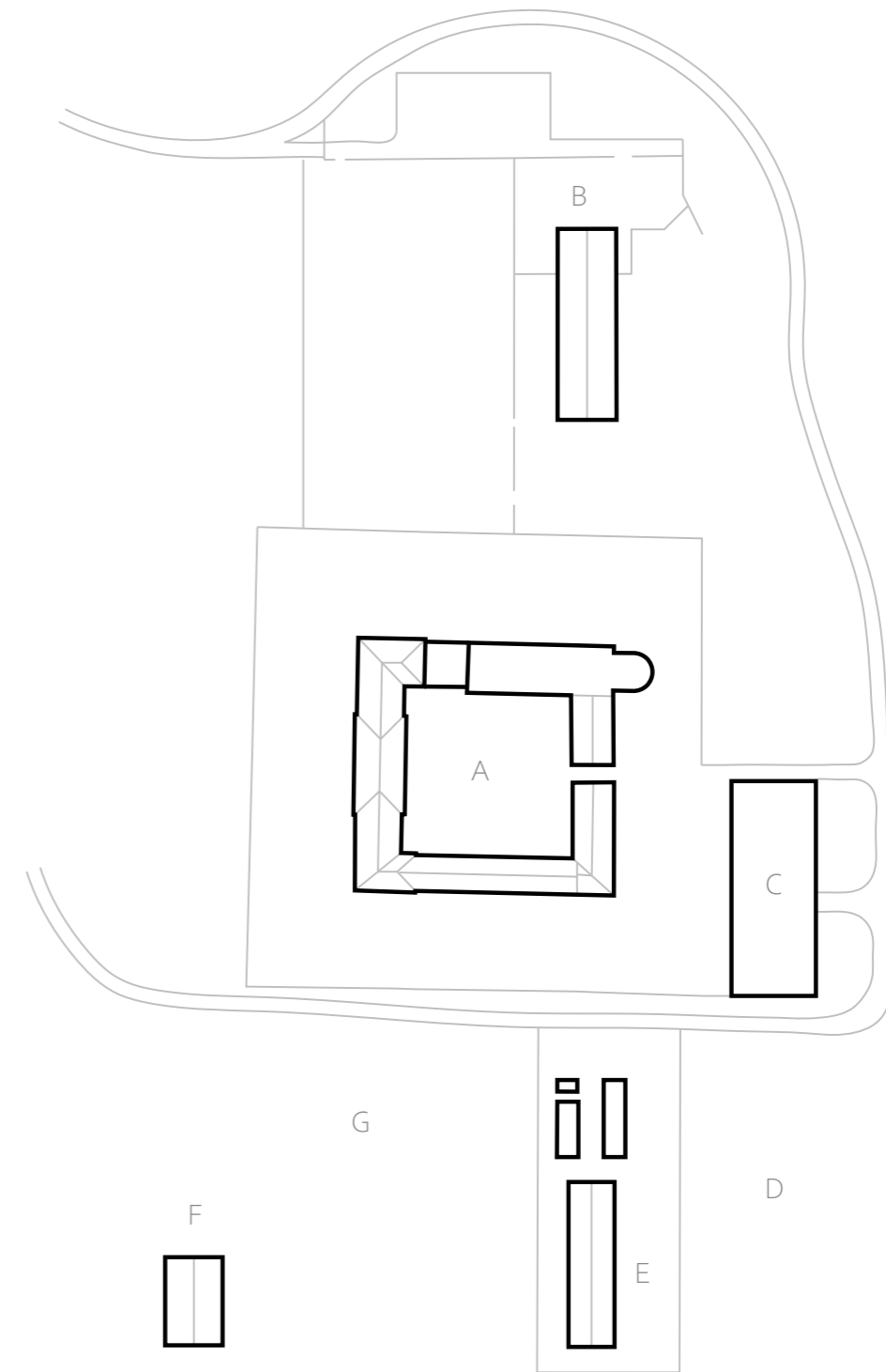


Fig 21.3
Půdorys areálu

- A - klášterní komplex
- B - ubytování návštěvníků
- C - výroby a zpracování
- D - zelenina a bylinné zahrádky
- E - zpracování dřeva a biomasa
- F - ovčín
- G - ovocné sady

* <http://www.novydvor.cz/cz/work.html>

** <https://www.archiweb.cz/b/novostavba-vyroben-v-arealu-klastera-novy-dvor>

Anotace

Následující - část B - je primárně analytickým podkladem pro zpracování diplomové práce. Předmětem je přitom "hospodářství Emauzského opatství" a to jak ve smyslu hospodaření samotného opatství, tak ve smyslu konkrétního hospodářského dvora. Jak jsem již poznamenal v předchozí práci (-> část A) benediktini a kláštery vůbec měli k hospodářství specifický vztah. Pokusím se tedy charakterizovat vývoj Emauzského kláštera a jeho vztah k vnějším statkům, kterými byly jednak polnosti a druhak lesy.

V druhé části této práce se budu věnovat statku Vysoká Lhota, který se opatství navrátil v nedávných majetkových restitucích. Přesněji řečeno, navrátily se mu pozemky, ale vlastní statek zde již nestojí. Hospodářská správa opatství tedy čelí otázce, jak s nimi naložit a prozatím je pronajímá jiným zemědělským subjektům. Tyto pozemky jsou přitom příležitostí pro Emauzské opatství navrátit se ke své bývalé roli "hospodáře".

Metodika

Část A - Narativ - je základním exkurzem do dějin kultivované krajiny a hospodářské stavební typologie. Část B - Předmět - je analytickou dokumentací místa Vysoké Lhoty, regionu Podblanicka a Posázaví a Benediktinského opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích.

Diplomní seminář
" příloha diplomové práce "

část B
" Předmět "

České Vysoké Učení Technické v Praze
Fakulta Architektury
doc. Ing. arch. Tomáš Hradečný

Jan Vagaday
Leden 2021

Benediktinské opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích

Klášter na Slovanech byl založen na podnět Karla IV roku 1347 a to s výsadním posláním obnovit v Českých zemích slovanskou liturgii. Kostel Panny Marie a sv. Jeronýma byl v té době vůbec největším kostelem v Praze a klášter byl dotvořen předními řemeslníky a umělci královské stavební hutě (viz. Emauzský cyklus). Před husitským pleněním se klášter podařilo zachránit za cenu přechodu ke kališnictví, čímž se stal jediným utrakvistickým klášteřem vůbec. Následně se vrací k benediktinské kongregaci koncem 16. století, ale dochází k jeho pozvolnému úpadku. Císař Ferdinand III pozval roku 1635 tzv. černé mnichy z Montserratu, čímž do konce století klášter odkláni od tuzemské kongregace.

Počátkem 18. století se znovu vrací čeští mniši a klášter upravují do barokní podoby. Reformy Josefa II zdejší komunitu ušetřily, ale administrativním omezením klášter ekonomicky strádá. Proto roku 1880 pozval arcibiskup Bedřich Schwarzenberg německé mnichy vyhnané z Beuronu a do Prahy tak přichází čilý duchovní, ale i umělecký ruch. Řeholníci během pouhých pěti let klášter kompletně upravili a v následujících letech se podíleli na dalších stavbách v Praze - "beuronské umění" je doceňováno až zpětně.

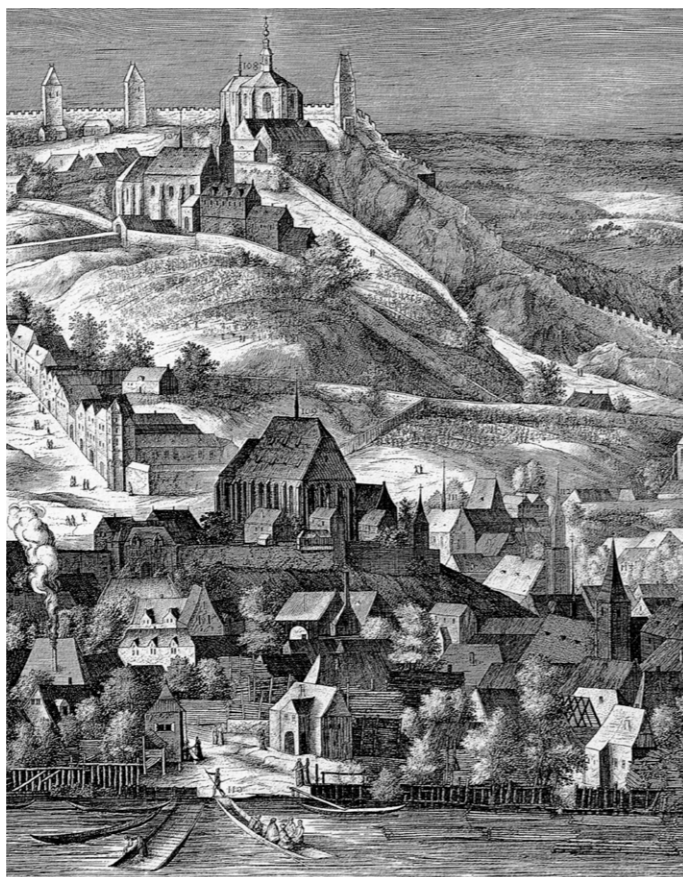


Fig 22.1
Raná podoba Emauz v tzv Sadelerově prospektu
Philippus van den Bossche, 1606

Fig 22.2
Barokní podoba kláštera 1770 - 1880
Archiv ÚRM



Fig 22.3
Rekonstrukce věží arch F.M. Černý, 1968
Archiv ÚRM

Fig 22.4
Regotizace beuronskými mnichy, ca 1885
Archiv ÚRM



Za první republiky byly sice němečtí mniši nuceni odejít, v klášteře však zůstává početná komunita. Za opata Arnošta Vytloukala dochází k všeobecnému rozvoji, klášter dokonce iniciuje založení **Slovanské benediktinské kongregace** a kupuje část Sázavského kláštera. Tento smělý plán však zhatí válka, která samotný klášter nešťastným náletem spojenecké armády značně poničila. Benediktini se sice po válce vrací, avšak v důsledku akce K v roce 1950 prchájí do Nursie, kolébky sv. Benedikta. Klášter je naštěstí dál opravován a v 60. letech dochází ke kuriózní dostavbě věží architektem F. M. Černým.

V 90. letech se však řeholníci do Čech vrací, nejdříve do Břevnova a po rekonstrukci také do Emauz, kde byl vysvěcen nový oltář roku 1993. Stavební práce probíhají v klášterním komplexu doposud - v současnosti v rámci klášterních zahrad, které jsou stejně jako velká část komplexu národní kulturní památkou.

* <https://www.emauzy.cz/cz/index.php?id=o>

** ČADIL, M. Kostel Panny Marie, Sv. Jeronýma a Slovanských Patronů v Emauzích. Praha, Alfa medimedia, 2019

*** <https://vysehradskej.cz/emauzy/>

Benediktini v Čechách

Řád sv. Benedikta (Ordo Sancti Benedicti, O.S.B.) je základním řeholním řádem, který se ve středověku šíří po Evropě. Traduje se, že prvním klášteřem u nás byl klášter benediktinek na Pražském Hradě a prvním mužským byl koncem 10. století klášter břevnovský. Následují pak kláštery založené počátkem 11. století - Ostrov u Davle a Sázava.

Sázavský klášter byl založen Přemyslovci roku 1032, opatem se přitom stává později svatořečený Prokop. S privilegiem slovanské liturgie navazuje na dědictví Cyrila a Metoděje. Dostává se mu tím zvláštní pozornosti, což nejspíš zapříčinilo jeho opakované zavírání a otevírání v závislosti na panovníkovi. Mniši se však do kláštera vždy navrací a za Karla IV je do Sázavy povolána dokonce huť Matyáše z Arrasu. Husité však čilý rozvoj na dalších 200 let zastavili a klášter obnovuje až břevnovsko-broumovské opatství roku 1663. Následuje další stavební ruch, čehož se účastní dokonce K. I. Dientzenhofer s předními výtvarníky. Klášter je nadobro zrušen josefínskou církevní reformou roku 1785. O obnovu se sice pokusil za první republiky emauzský opat Vytluokal, válka to však překazila.

V současnosti se v restitucích část klášterních statků vrátila Emauzskému opatství a část farnosti Sázava - Černé Budy. Správcem zůstává Národní Památkový Ústav.



Fig 23.1
Barokní podoba Sázavského kláštera
Venuto, J. 1822

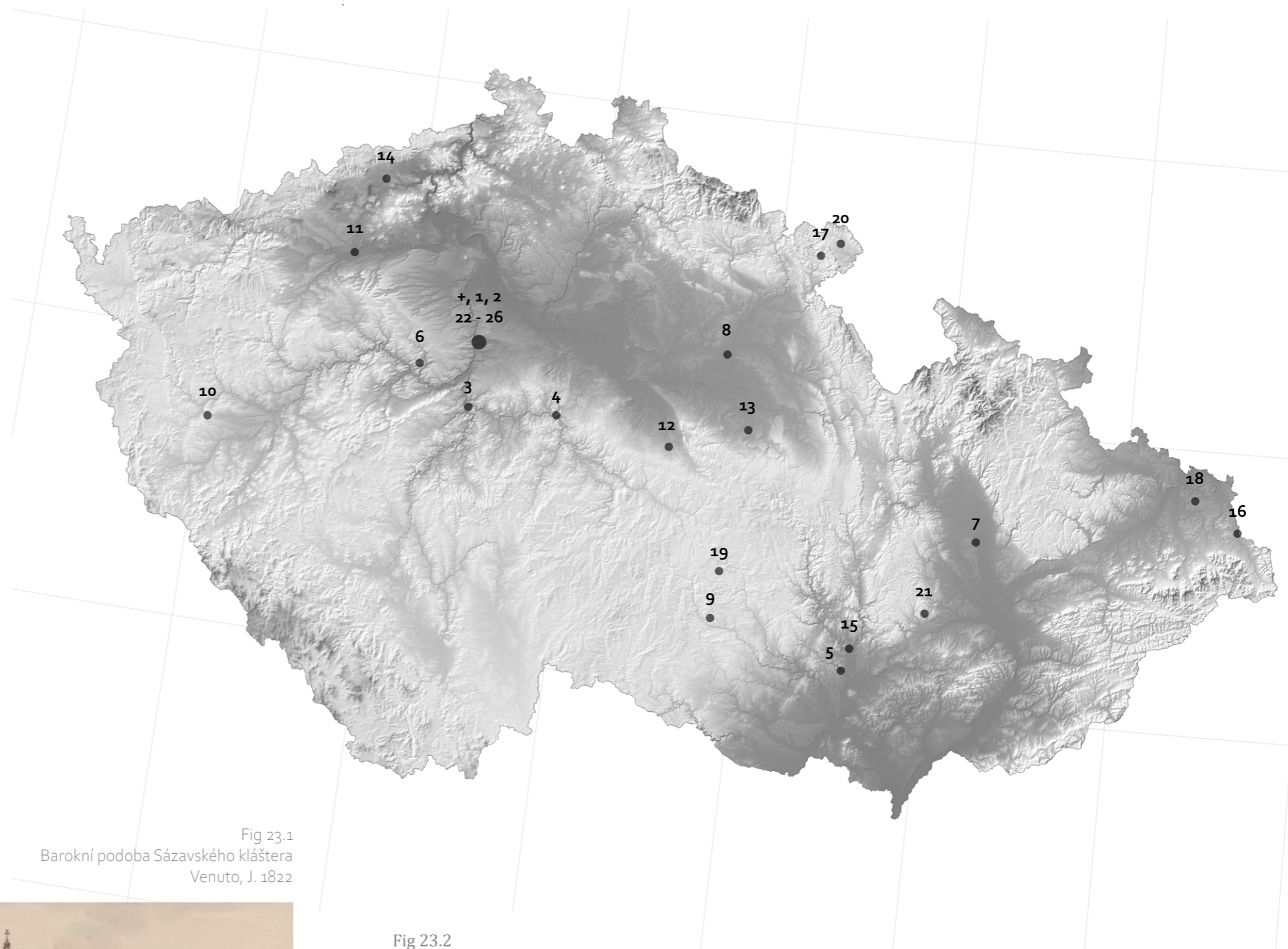


Fig 23.2
Mapa benediktinských klášterů
(datum vzniku - zániku)***

- | | |
|---|---|
| + Arcidiecéze Pražská (973) | 14. Teplice (1160/1167) - ženský |
| 1. Sv. Jiří na Pražském Hradě (972/975 - 1782) - ženský | 15. Komárov - Luh (1195) |
| 2. Břevnov (993) | 16. Těšín (1211) |
| 3. Ostrov na Vltavě u Davle (999/1000) | 17. Police nad Metují (1213) |
| 4. Sázava (1032) | 18. Orlová (1269) |
| 5. Rajhrad (1048) | 19. Měříň u Velkého Meziříčí (1298) |
| 6. Svatý Jan pod Skalou (pol. 11. stol) | 20. Broumov (1322) |
| 7. Hradisko u Olomouce (1078) | 21. Pustiměř (1340 - 1588) - ženský |
| 8. Opatovice nad Labem (1085) | 22. Božího Milosrdenství na Starém Městě (1346 - 1420) |
| 9. Třebíč (1109) | 23. Emauzy na Slovanech (1347) |
| 10. Kladruby u Stříbra (1115) | 24. Sv. Ambrože na Novém Městě (1354) |
| 11. Postoloprty u Loun (1119/1122) | 25. Sv. Mikuláše na Starém Městě (1635) |
| 12. Vilémov u Čáslavi (1131) | 26. Sv. Gabriela na Smíchově (1888 - 1919) - ženský beuronský |
| 13. Podlažice u Chrudimi (1160) | |

* <https://www.klaster-sazava.cz/cs>

** <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>

*** Data jsou pouze orientační. Některá stále nejsou dostatečně podložena.

Hospodářství Emauzského opatství

Kláster vždy usiloval o vlastní ekonomickou soběstačnost.

Ve středověku nabýval majetek darem od panovníka, který si jej leckdy nárokoval zpět. Tento majetek mohl mít podobu pozemků, dvorů, ale i celých vesnic. Leckdy tak klášter plnil funkci kolonizační. Ideálem sice byl jeden uzavřený dobře fungující komplex (-> St. Gallen), nicméně kláštery spíše fungovaly jako správci jednotlivých statků formou tzv. patrimoniální správy.

Specifikem Emauzského kláštera je jeho poloha uvnitř města, která mu znemožnila zařídit si hospodářské zázemí v bezprostředním okolí. Z dokladů víme, že důležitou roli hrál pro klášter především **Suchdolský statek**, kterému spravoval od roku 1679*. V 19. století ho pronajímal rodině Brandeisů, přičemž Alexandr Brandeis, známý jako "bramborový mecenáš", zde dokonce hostil přední české výtvarníky (např. Schikaneder, Myslbek, Aleš). Tento nenápadný fakt dokládá, že krom funkce hospodářské měl takový statek i svůj společenský rozměr.

Postupně se však pozornost Emauzského opatství upírá na obnovu kláštera Sázavského, proto také opat Vytloukal směnil Suchdolský statek za pozemky a **dvůr u Sázavy - Černých Bud**. Nedaleko odsud již přitom spravoval několika dvorům. Z dopisu z roku 1948 od hospodářské správy opatství víme, že mezi nimi byly Třebešice (včetně zámku), Čeňovice a Vysoká Lhota.



Fig 24.1
Logo Emauzského opatství

Fig 24.1
Dopis Hospodářské správy Emauz
Zemědělskému referátu Lidové strany
z ledna 1948
Archiv Emauzského opatství

Opis.

Titl.

Ústřednímu sekretariátu
/lidové strany/zemědělský referát/
Praha I., Revoluční č.5.

Věc: Klášter Emauzy - Revize pozemkové reformy.

Kláster řádu Benediktinů v Praze II - Emauzích, jehož členové byli za okupace persekrováni/5 členů bylo v koncentračním táboře a 3 z nich tam zemřeli, ostatní členové byli z kláštera vypuzeni a musili si hledat civilní zaměstnání/ - vlastní nyní dvory Čeňovice v okr. Benešov a Vysoká Lhota v okr. Vlašim o celkové výměře zeměd. půdy 197 ha a 426 ha půdy jiné.

Mimo to vlastnil do r.1932 dvůr Suchdol u Prahy o celkové výměře 192 ha, který však v tom roce byl směněn za objekt Černé Budy - Sázava. Tato směna byla provedena za tím účelem, aby mohl být obnoven klášter sázavský památný působením sv. Prokopa a slovanských mnichů. Objekt Černé Budy - Sázava má výměru 173 ha zemědělské půdy a 440 ha jiné. U tohoto objektu nacházejí se dvory Nechyba a Benátky okr. Kutná Hora. Na Sázavě od r.1937 až do r.1941 působil 5 řeholníků a sice 3 kněží a 2 bratři laici kteří měli být základem budoucího kláštera. V r.1941 musili i oni klášter sázavský opustit jako členové kláštera emauzského, ale po revoluci navrátil se na Sázavu prozatím jeden konventuál vzhledem k tomu, že počet členů emauzského konventu se snížil v důsledku persekuce v době okupace. Klášter emauzský však neupustil od úmyslu obnoviti klášter na Sázavě a pomýšlel též knihovně rozdělití oba majetky. Žádáme proto, aby členové revizní komise vzali na tuto okolnost zřetel a objekt Černé Budy/ka t. území Černé Budy, Radvanice, Dojetřice a Sanopše/, aby byl posuzován samostatně s tím, že též bude v dohledné době knihovně odloučen od majetku kláštera Emauzského.

Kláster Emauzský sám čítá nyní 24 členů konventu mimo noviců a studujících na střední škole a tito členové z větší části mají být vydržováni z výnosu půdy, neboť jejich činnost ať jako kněží nebo bratři laici v různých odvětvích zemědělné práce není jinným způsobem honorována. Členové kláštera podle možnosti se též účastní polních prací, vzhledem k tomu však, že klášterní budova a kostel byly náletem 14. února 1945 z velké části zničeny a obnova by si vyžádala mnohamilionového nákladu, obrátili v poslední době své hlavní úsilí k tomu, aby svou bezplatnou prací přispěli k obnově této vzácné památky z doby Karla IV. Kdyby byla ještě dále zmenšena hospodářská základna tohoto kláštera, byla by ohrožena existence kláštera Emauzského a jeho členů vůbec. Klášterní majetek je již z dřívější doby zatížen značným břemenem dluhů/7,800.000 Kčs/.

Toto sdělení zasíláme Vám na vědomí s žádostí, abyste podle možností informovali v tom smyslu svého zástupce v revizní komisi a příjatečně též své členy vlády.
V Praze, dne 28. ledna 1948.

Hospodářská správa Emauz
Praha II- 320.
P. Prokop Ptáček O.S.B. v.r.

provisor.

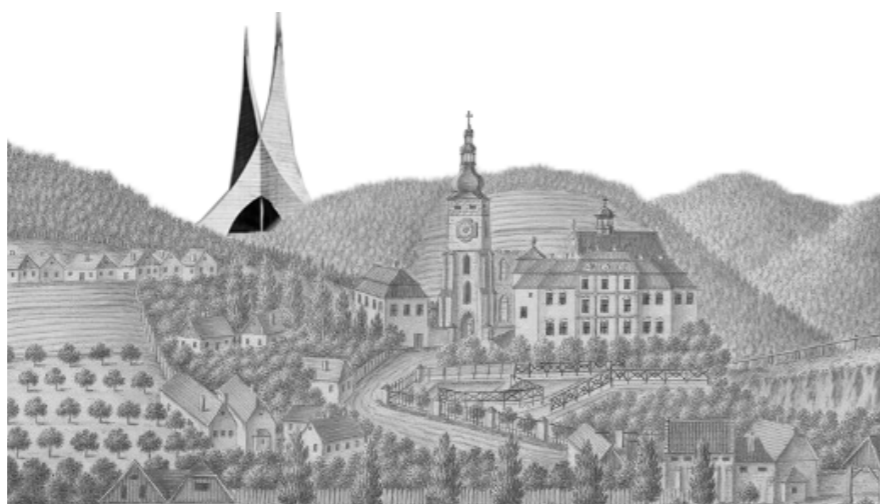
* <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster/hospodarske-zazemi-brevnovskeho-klastera>

Hospodářství Emauzského opatství dnes

V rámci restitucí církevního majetku (Zákon č. 428/2012 o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), které probíhají od ledna 2013, se opatství navrátila část někdejších statků. Předmětem restitucí je majetek zabavený mezi lety 1948 a 1990 a to především zemědělská půda, lesy a případně hospodářské dvory. Ačkoliv opatství ještě v roce 1948 (-> Fig 4.1) spravovalo dvory Benátky, Čeňovice, Nechyba a Vysoká Lhota, z původních objektů se jim vrátilo jen velmi chudé torzo.

Opatství se v současnosti skrže vlastní "Benediktinskou hospodářskou správou Emauzy s.r.o." stará především o lesní pozemky. Větší podíl těchto pozemků se nachází v okolí Sázavského kláštera. Vlastní zemědělskou půdu pronajímají jiným subjektům. V případě Vysoké Lhoty je tamní půda obdělávána firmou Jiřího Šternberka z nedalekého Jemniště. V okolí bývalých dvorů Benátky a Nechyba se však nachází také početný zemědělský půdní fond.

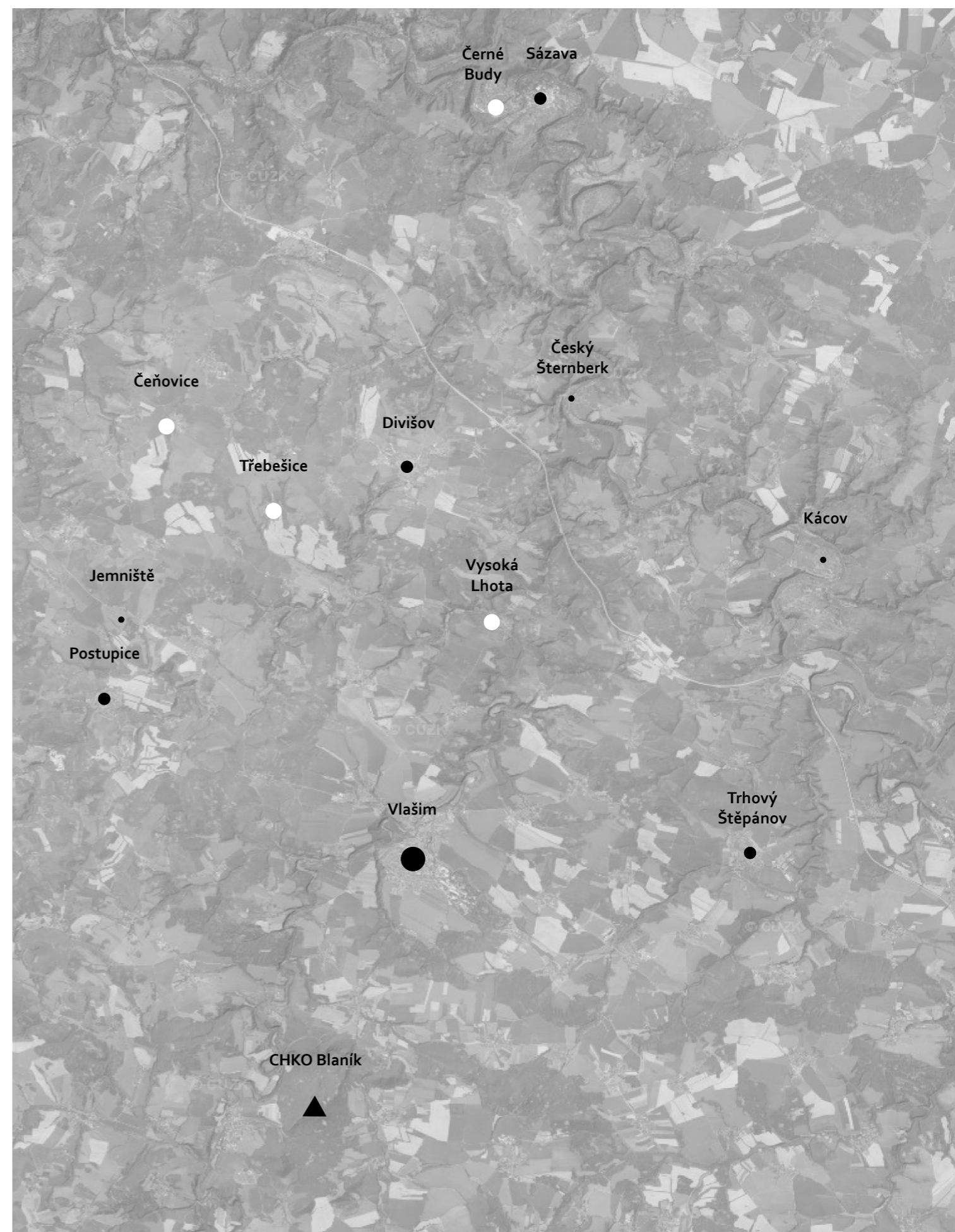
Z vlastních dvorů se opatství navrátila pouze jedna stodola v Čeňovicích a pak celý dvůr na Vysoké Lhotě, který byl však nedlouho předtím z neznámých důvodů zbořen. V současnosti tedy hospodářská správa Emauz nedisponuje žádným funkčním zemědělským zázemím.



Třebešice	lesy	364,27 ha
	pole	372,00 ha
	pastviny	58,12 ha
	louky	43,74 ha
	zahrady	5,75 ha
	rybníky	8,63 ha
	neplodná pole	27,61 ha
Čeňovice		133 ha
	Vysoká Lhota	96 ha
	lesy	97 ha
Černé Budy		822,12 ha
	bývalý Suchdolský statek	
	pole	191,63 ha
	louky	4,60 ha
	pastviny	42,01 ha
	zahrady	3,45 ha

Fig 25.1
Mapa statků Emauzského opatství
(značeny bíle)

Fig 25.2
Ilustrace „Emauzského hospodářství“



* <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster/hospodarske-zazemi-brevnovskeho-klastera>



Fig 26.1
Sken fotografie kaple
Archiv Emauzského opatství

Fig 26.2
Fotografie návsi se statkem na horizontu
Obecní archiv, 1966

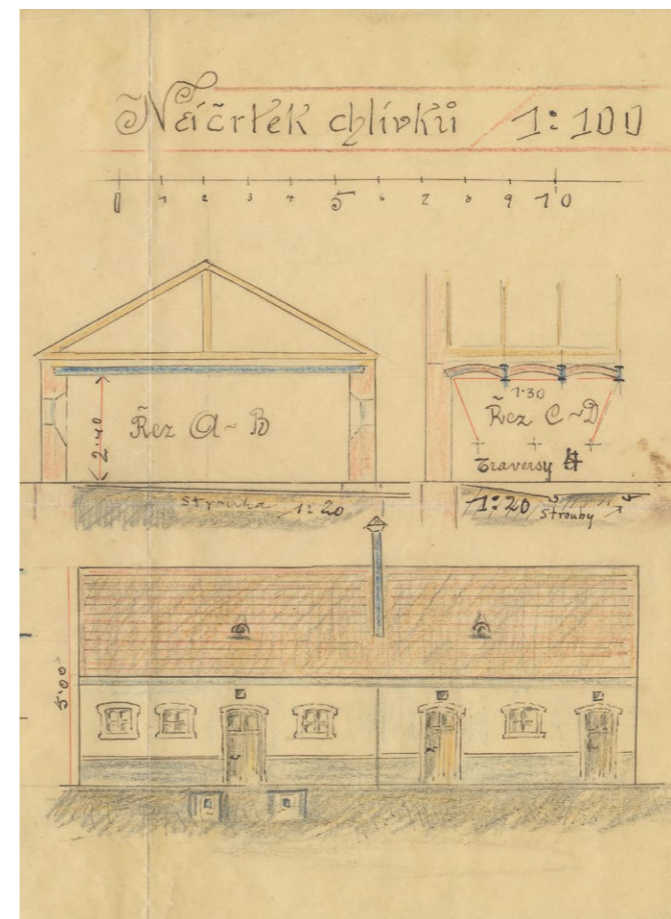
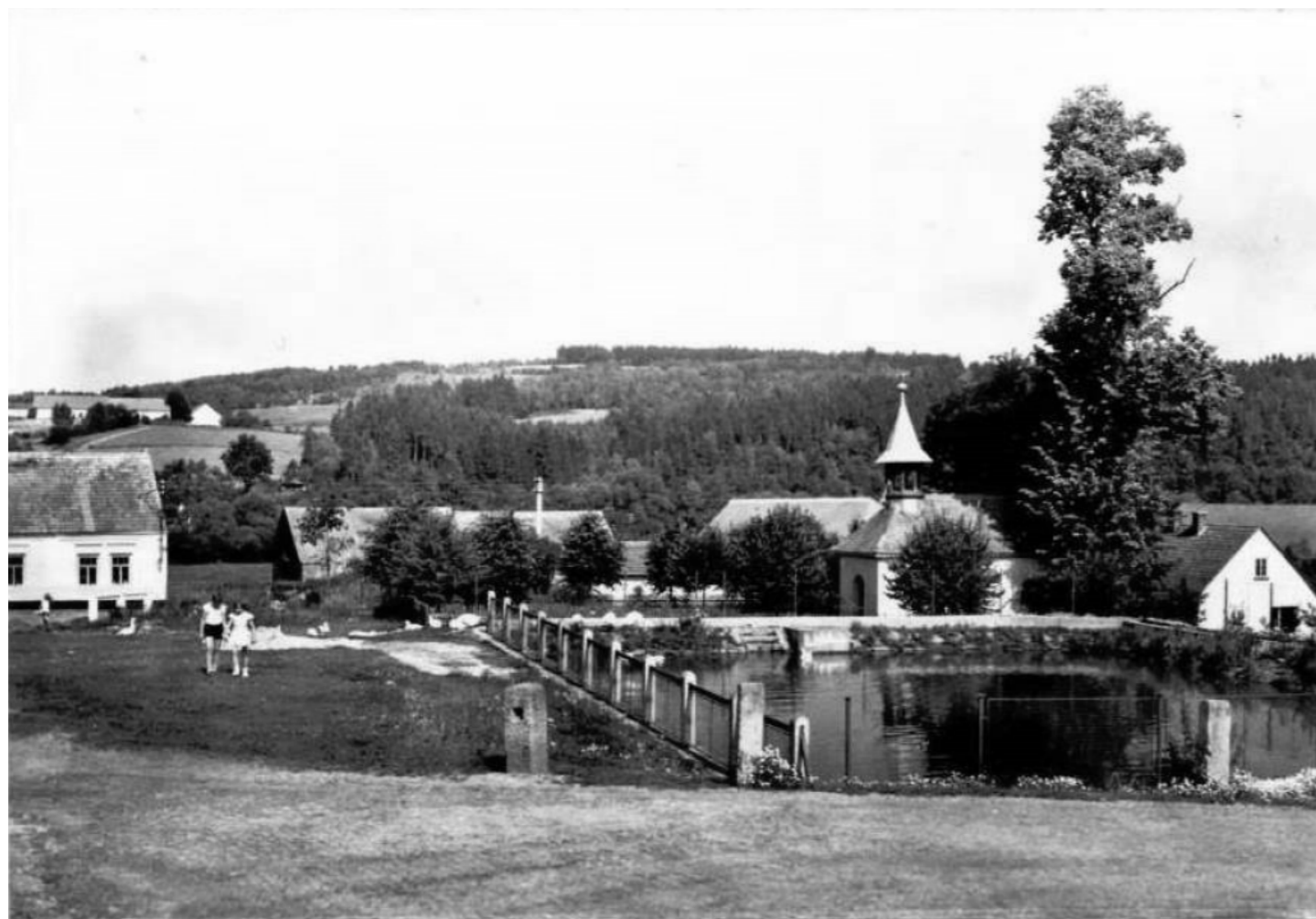


Fig 26.3
Náčrt chlívků z roku 1906
Archiv Emauzského opatství

Statek Vysoká Lhota

Z kroniky obce Libež*, která byla založena roku 1840, se dočteme, že původně byla na kopci ves Lhota. Ta ovšem po třicetileté válce zpustla, a tak zde dali **Šternberkové** vystavět hospodářský dvůr (tzn. v polovině 17. století). Kronikář připomíná, že byla ještě za jeho života ve štítu stodoly **Šternberská osmihranná hvězda**.

Potom, co Šternberkové vymřeli roku 1712, majetek připadá hraběnce z Rogendorfu. Mezitím se k Vysoké Lhotě přikupuje také statek Třebešický. Od hraběnky následně Lhotu, Třebešice i Libež odkoupil **Emauzský klášter** roku 1752. Klášter přitom držel vrchnost nad obcí Libežskou až do roku 1850. Velkostatek Vysoká Lhota opatství spravovalo až do znárodnění v 50. letech, přestože se v kronice zmiňují i pozemkové reformy 20. let.

Po neúspěšném pokusu o vytvoření JZD připadly okolní pozemky **Státním statkům**, které se usídlily na Vysoké Lhotě a spravovaly také pole u Všechlap. Dále víme, že zde vždy bydlela správcovská rodina, která se s pomocí některých Libežských o hospodářství starala. Roku 1978 to bylo celkem 6 osob, kteří se starali o 75 dojníc a kuřata na výkrm. Mezitím se celý dvůr modernizuje - přibývá silo, dole u obce další kravín a bytovky. Pole se obdělává těžkou technikou.

Vysokou Lhotu od obce vždy oddělovala říčka Chotýšanka, přes kterou byl první pevný most postaven až počátkem 70. let. K velkostatku původně náležela taktéž hájovna v Senkách a samota v Úlehle. Mezi poli a lesy bývaly ve svahu také sady (-> Fig 8.3), ve kterých prý byly nejrůznější druhy třešní.** V přímé blízkosti statku stávala **kaple**, v níž zbyly jen trosky.

* Obecní kronika obce Libež, <https://www.obec-libez.cz/clanky/obecni-kronika.html>

** Vzpomínky pamětníků a informace od Emauzského opatství



Fig 26.4 letecký snímek, J.Rozsypal 2021

obec Libež

kraj Středočeský - okres Benešov

6km serevně od Vlašimi

20km východně od Benešova

výšková poloha	323	m n.m.
celková výměra	739	ha
počet obyvatel	208	(2020)
	370	(1932)

statek Vysoká Lhota

výšková poloha 360 m n.m.

nejvyšší bod 445 m n.m.

celková výměra 220,5 ha

z toho:

lesy 132,2 ha

orná půda 62,0 ha

trvale zatravněné 11,6 ha

ovocné sady 5,3 ha



Fig 27.1
Libež, dvůr a přilehlé pozemky

názvy obcí
místopisné názvy
+ kaple

0 km 0,5 km 1 km

Fig 28.1 Císařský otisk stabilního katastru 1841



Fig 28.2 Evidence nemovitostí 1960 - 1990

Fig 28.3 letecký snímek 1938



Fig 28.1 letecký snímek 2019

Fig 29.1 letecký snímek 1959



Fig 29.3 letecký snímek 2010



Fig 29.2 letecký snímek 2007

Fig 29.4 letecký snímek 2019

* <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>
 ** <https://ags.cuzk.cz/archiv>



Fig 30.1 letecký snímek, J.Rozsypal 2021

Statek těsně před demolicí

Jak ukazují fotografie výše, někdy po roce 2007 došlo z neznámých důvodů k demolici bývalého dvora a zůstaly jen dva menší objekty.

Jan Žižka, ředitel územního odborného pracoviště NPÚ pro střední Čechy, během své praxe dokumentuje postupně mizející hospodářské dvory. Toto je jeho stručný popis a fotodokumentace dvora tak, jak vypadal v roce 2001.



„Na severovýchodě stál, vysunut z relativně pravidelného obrysu někdejší **ovčín**, který se **stodolou**, která uzavírala stranu jihovýchodní, spojovala z větší části dochovaná ohradní zeď se zadržnou branou. U jihozápadní strany ovčina, kolmo k jeho ose stál a dodnes zřejmě stojí **menší obytný dům**. **Větší obytný dům** dodnes stojí v severozápadním čele. Po jeho boku byla pilířová brána, ke které se na druhé straně připojovaly někdejší **prasečí chlívký s kurníkem**. Jihozápadní stranu uzavírala dlouhá složitěji utvářená budova - původně **chlěvy s obytnou částí** v severozápadním čele. Její jihovýchodní část byla dodatečně přestavěna a na ní navázala přístavba nejasného účelu. Uprostřed dvora stála zděná pilířová **kolona** se skladovacím bedněným patrem.

Dvůr měl částečně dochovanou barokní výstavbu. Barokní mohl být ovčín, který výrazně změnily novodobé úpravy. Nejpozději mohl vzniknout na počátku 19. století. Měl plné obvodové zdivo a v čelní jihovýchodní straně byl zadržný půlkruhově sklenutý vjezdový otvor se zbytky starých omítek s vápennými nátěry v okolí. Půlkruhově sklenutá byla i severovýchodní brána, která již postrádala jakýkoliv detail. Barokní byla stodola s plným obvodovým zdívem, na kterém se z nádvorní strany dochovaly zbytky barokních omítek s červeně malovanými šambránami kolem zadržných větracích štěrbin. Na konci 19. století dostala nadezdívku s novým krovem s vysokými šikmými stolicemi.

U vjezdů na mlaty s rovným nadpražím se dochovaly části stolic se stopami po oplotních, které nejspíše ještě patřily k barokní konstrukci. Zajímavá byla malá jednopatrová **sýpka** se třetím skladovacím podlažím otevřeným do krovu s vysokou nadezdívkou a větraným vikýřem. Tedy jednoduchá sýpka typologicky patří do konce 19. století. Fasádu členily pásové římsy a ve vstupním otvoru byly druhotně osazené barokní, převráceně střechovitě pobíjené dveře. Oba domy, pilířová brána nebo kolna vznikly na konci 19. století. Tato přestavba změnila barokní podobu dvora s trojicí budov, kterou zachycuje stabilní katastr.“

korespondence s J. Žižkou, 2020

Fig 31.1
Sýpka
Žižka J. 2001

Fig 31.2
Dvůr se silem
Žižka J. 2001



Fig 31.3
Zazděná štěrbina stodoly
Žižka J. 2001

Fig 31.4
Stodola a kolna
Žižka J. 2001



Fig 31.5
Interiér stodoly
Žižka J. 2001

Fig 31.6
Kolna a stodola
Žižka J. 2001





Fig 31.7
Bývalá brána ovčína
Žižka J. 2001

Fig 31.8
Bývalý ovčín
Žižka J. 2001



Fig 31.9
Bývalá brána do dvora
Žižka J. 2001

Fig 31.10
Bývalý chlív
Žižka J. 2001





Fig 32.1 letecký snímek, J.Rozsypal 2021

Fotodokumentace současná

Dokumentace převážně okolních pozemků ze září 2020 (bude následně doplněna).

Fig 33.1
Cesta dolů k Libži

Fig 33.2
Louka pod statkem

Fig 33.3
Místo bývalé stodoly

Fig 33.4
Zbylé budovy,





Fig 33.5
Cesta do horních polí

Fig 33.6
Pole „pohánka“



Fig 33.7
Drobné památky

Fig 33.8
Usedlost za statkem





Fig 33.9
Hájovna Senky

Fig 33.10
Cesta dolů ze statku

Fig 33.11
Kůrovcové dřevo

Fig 33.12
Horní pole

Fig 33.13
Zbytky remízků



Obnova hospodářství

V rámci úvahy nad obnovou hospodářského dvora Vysoká Lhota shrnu závěrem této práce (1) regionální souvztažnost a infrastrukturu, (2) potenciál zdejších pozemků a (3) stavební vývoj velkostatku, což poslouží pro případné srovnání navrhované stavby.

Vysoká Lhota se nachází v okrese Benešov, ve Středočeském kraji. Kraj má díky své celkové rozloze největší podíl půdy z celkového zemědělského půdního fondu v Česku (-> Fig 12.1). Stejně tak je zde (hlavně podél Sázavy) čilé lesnictví a průmysl dřevozpracující. Jedná se tak o krajinu bohatou na více zdrojů. Současně nesmíme zapomenout ani na vztah k Praze jako metropoli, která je pro zdejší produkt přirozeně hlavním odbytištěm.

Právě **vztah k Praze** je klíčový pro řešení této úlohy. Historicky bylo toto hospodářství závislé na správě Emauzského kláštera a jinak tomu nebude ani dnes. Řešení správní struktury by se následující projekt také zabýval. Zároveň je třeba připomenout, že by hospodářství mělo být přínosné i pro vlastní okolí a to alespoň svým environmentálně šetrným provozem, případně další přidanou hodnotou.

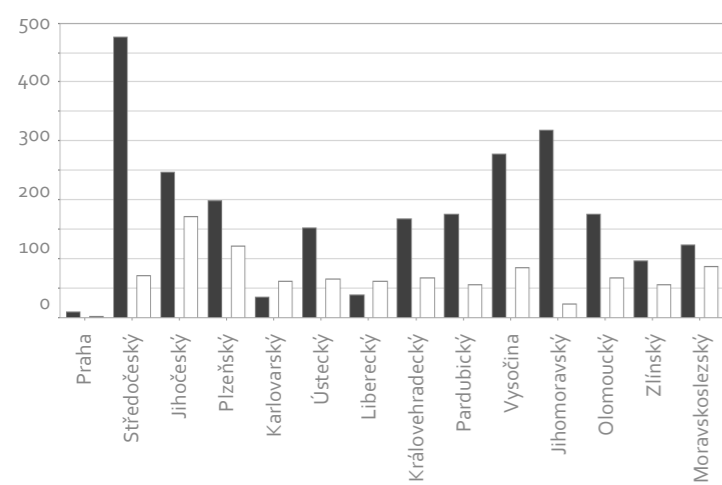
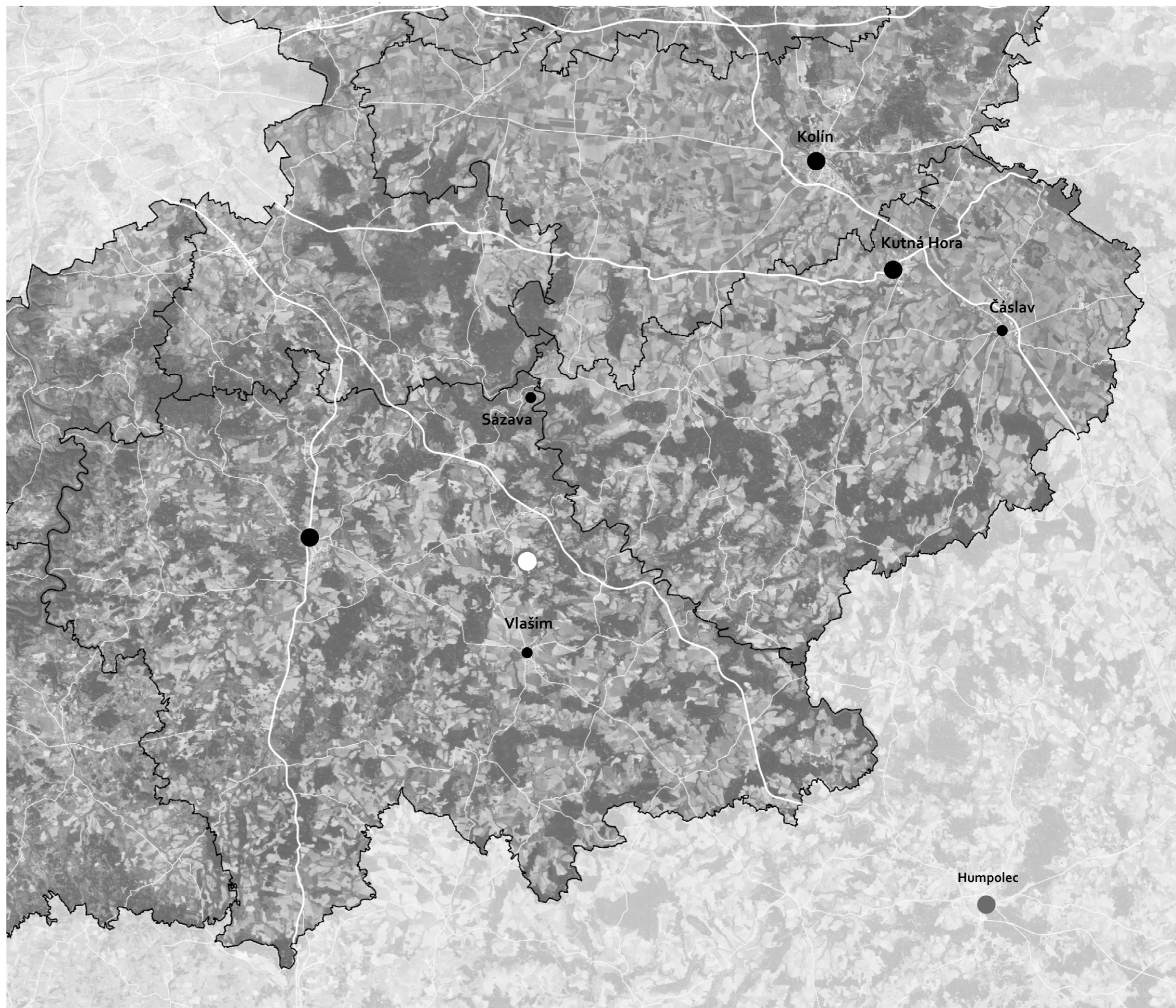


Fig 34.1
Podíl ZPF jednotlivých krajů (v ha)

Fig 34.2
Mapa regionální



* <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>

** https://www.cuzk.cz/Periodika-a-publikace/Statisticke-udaje/Souhrne-prehledy-pudniho-fondu/Rocenka_pudniho_fondu_2020.aspx

Hospodářství Vysoká Lhota

Primární, ve výměře pozemků, jsou **(A) lesy** (130 ha Vysoká Lhota a další v okolí Třebešic). Pro zpracování dřeva uvažuje hospodářská správa Emauz zřídit zázemí v blízkosti Sázavy - Černých Bud, kde se nachází další lesní pozemky. Přesto však lze uvažovat o logistickém zázemí v rámci Vysoké Lhoty.

Orná půda (B) zde dle katastru nemovitostí zabírá 62 ha. V současnosti je obhospodařováno 58 ha, z kterých je zhruba 50% ohroženo půdní erozí*. Nachází se zde také přes 5 ha **ovocných sadů (C)**, které historicky zabíraly ještě větší plochu. Dohromady jde o relativně velký prostor pro celkovou "rostlinnou výrobu". Nabízí se zde i potenciální živočišná produkce. Pozemky **trvale zatravněné (D)** tvoří necelých 12 ha. Historicky zde stával ovčín, později kravín (-> Fig 14.1).

V rámci lokálního mikroklima se pozemky nachází v úrovni zhruba 360 - 440 m n.m. s převážnou jihozápadní orientací svahů. Průměrný roční úhrn srážek je ca 600 mm.

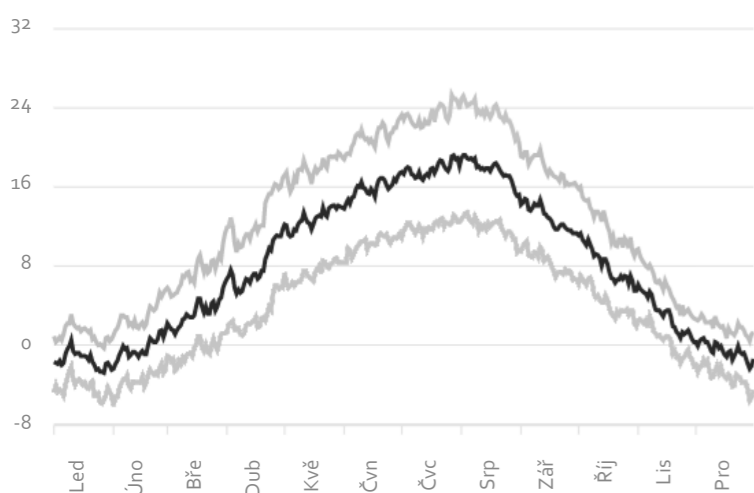


Fig 35.1
Graf průměrné roční teploty v obci Libež
(maxima - průměr - minima) ve *C

Fig 35.2
Pozemky Vysoké Lhoty



* Český hydrometeorologický ústav: <https://www.chmi.cz/>
** Veřejný registr půdy: <http://eagri.cz/public/app/lpisext/lpis/verejny2/plpis/>

Stavebně-historický vývoj statku

Na podkladu Císařského otisku stabilního katastru z roku 1841 a Evidencí nemovitostí z let 1960 - 1990 jsem zpracoval schematický stavebně-historický vývoj velkostatku.

V první fázi - barokní - je dvůr vymezen třemi prostornými objekty - ovčínem, stodolou a stájemi či chlévy s obytnou částí na severozápadě. V této etapě prochází hlavní komunikace skrze dvůr a není zcela čitelné, jestli byl dvůr vůbec oplocen. Dále je z podkladu čitelné, že se v bezprostřední blízkosti nacházely rozlehlé ovocné sady (dokonce částečně uvnitř dvora).




V druhé fázi - v průběhu 20. století - se objevuje mnoho dílčích úprav a menších objektů. Ovčín i stodola se zkrátily, u stájí přibyla patrová sýpka. Uvnitř dvora vyrostla kolna a dvě obytné budovy (jedna z nich kovárna?). V západní části pak přibýly prasečí chlívký, kurníky a další objekty nejasného účelu. Stejně tak byla zřejmě počátkem století vystavěna kaple v západním svahu za dvorem.

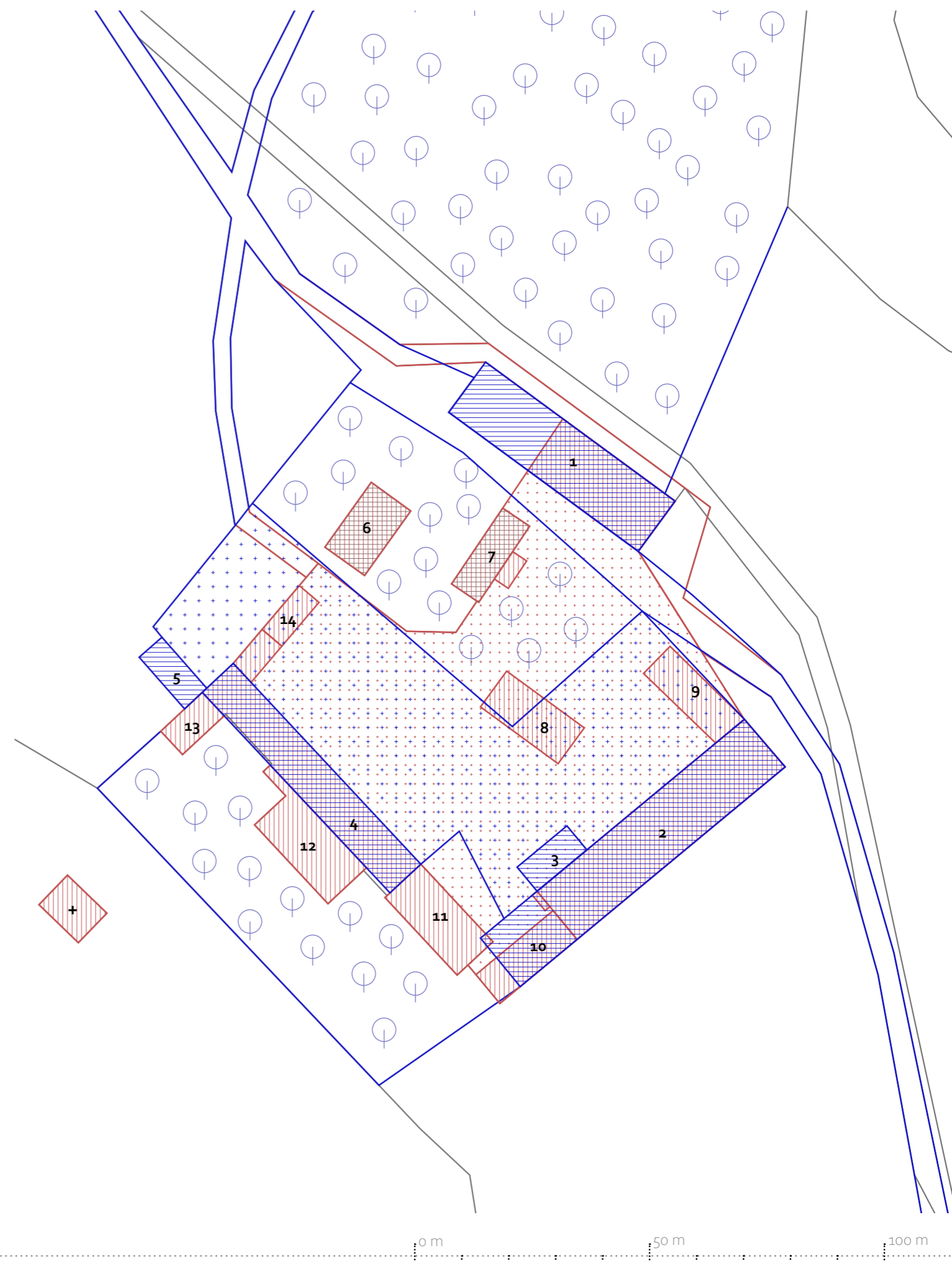
V současnosti se dochovaly pouze dva obytné domy, z nichž jeden dále chátrá. Druhý je obýván rodinou, která zde po rozpuštění Státních statků nejspíš zůstala.

Výměry jednotlivých objektů

1. ovčín	664 m ²
2. stodola	997 m ²
3. kolna ?	92 m ²
4. stáje	527 m ²
5. obytná část ?	94 m ²
dvůr v roce 1841 celkem	2,354 m²
-	-
1. ovčín	390 m ²
2. stodola	767 m ²
4. stáje	527 m ²
6. obytná budova	176 m ²
7. kovárna ?	161 m ²
8. kolna	94 m ²
9. ?	174 m ²
10. ?	171 m ²
11. sýpka	235 m ²
12. ?	271 m ²
13. kurník ?	83 m ²
14. prasečí chlívek ?	122 m ²
dvůr v roce 1990 celkem	3,271 m²
-	-
6. obytná budova	176 m ²
7. kovárna ?	161 m ²
v současnosti celkem	337 m²
-	-
+ kaple	60 m ²

Fig 36.1
Historický stavební vývoj dvora
porovnání Císařského otisku stabilního katastru z roku 1841
s Evidencí nemovitostí z let 1960 - 1990
a se současným Katastrem nemovitostí

- původní ovocný sad 
- objekty zakreslené v roce 1841 
- a tehdejší vnitřní dvůr 
- objekty zakreslené v letech 1960 - 1990 
- a tehdejší vnitřní dvůr 
- objekty současné 



Správa Emauzského opatství

Emauzské opatství zastávalo historicky vůči svým statkům roli správce a není důvod, proč by tomu mělo být dnes jinak. V současnosti se v rámci vlastní hospodářské správy ve spolupráci s "revírníkem" stará o lesy a stejně tak by mohla ve spolupráci se "sedlákem" hospodařit na vlastních polích.

Zatímco by měl "sedlák" na starosti provoz statku, Hospodářská správa opatství by mu mohla pomoci s další "infrastrukturou" (tj. zpracování a distribuce daných produktů). Po vzoru kláštera Trapistů v Novém Dvoře, by se mohlo jednat případně o interní zpracování ve vlastních výrobnách a následnou distribuci na vlastních trzích v Praze (například).

V zásadě je nutné tuto spolupráci dobře nastavit tak, aby byla pokud možno výhodná a přínosná pro obě strany. Sedlákovi by tak mohla "krýt záda" při případné neúrodě - vzorem může být tzv. Komunitou podporované zemědělství. Na druhé straně by snad taková investice byla i pro Emauzské opatství rentabilní.

Jasnou motivací by však měla být vize environmentálně šetrného a společensky prospěšného hospodářství, které český venkov tolik potřebuje. Takové hospodářství by se mohlo stát vzorem, ba morálním základem - a kdo jiný by měl takovým vzorem být než církevní instituce.

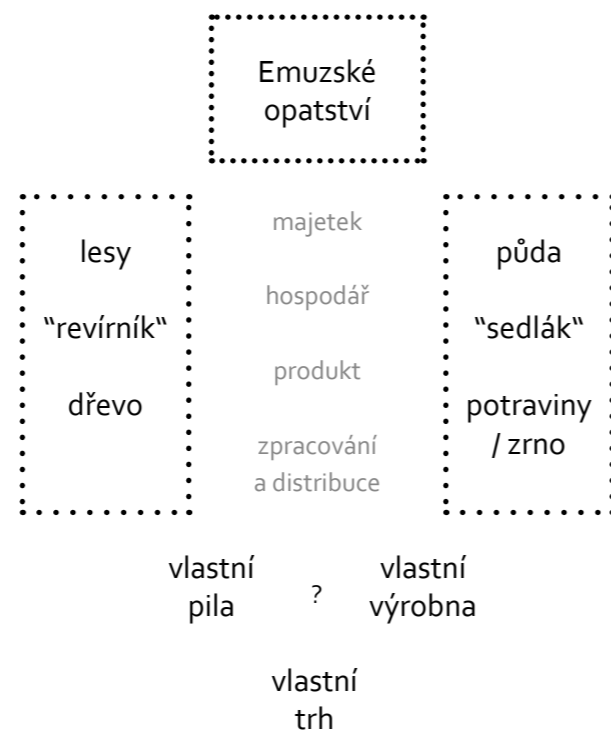


Fig 37.1
Schématická struktura
správcovství Emauzského opatství



Fig 37.2
Správce Emauzského opatství
a zřícenina kapločky u Vysoké Lhoty
Archiv Emauzského opatství

Literatura

- AWAN, Nishat, SCHNEIDER, Tatjana, TILL, Jeremy. Spatial Agency: Other Ways of Doing Architecture. London: Routledge, 2011
- BIČÍK, Ivan, JANČÁK, Vít. Transformační Procesy v Českém Zemědělství po roce 1990. Praha: Univerzita Karlova, 2005.
- CICERO, Marcus Tullius. O Povinnostech. Praha: Svoboda, 1970.
- ČADIL, M. Kostel Panny Marie, Sv. Jeronýma a Slovanských Patronů v Emauzích. Praha, Alfa medimedia, 2019
- ELLINGSEN, Eric, DESPOMMIER, Dickson. The Vertical Farm: The Origin of the 21st century Architectural Typology (journal paper). USA, CTBUH Journal, 2008
- FUKUOKA, Masanou. The One-Straw Revolution: An Introduction to Natural Farming. Emmaus, Rodale Press, 1978.
- HOWARD, Sir Albert. An Agricultural Testament, Oxford, UK: Oxford University Press, 1943.
- JINDRA, Zdeněk a JAKUBEC, Ivan. Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie. Praha: UK, Karolinum, 2015.
- KIRK, Malcolm. Barn: Silent Spaces. London: Thames and Hudson, 1994.
- KOTYŠKA, Václav. Úplný místopisný slovník Království českého. Vydání druhé. Brno: PhDr. Ivo Šperát, 2019.
- KRÜGER, Kristina, WARLAND, Reiner. Řády a Kláštery: 2000 let křesťanského umění. Praha: Slovart, 2008
- MENCL, Václav. Lidová architektura v Československu. Praha: Academia, 1980.
- MOELER, Nadine. Archaeologists find silos and administration center from early Egyptian city. Uchicago News (Jul 1, 2008).
- MOLLISON, Bill, HOLMGREN, David. Permaculture One: A Perennial Agriculture for Human Settlements. Melbourne, Australia: Transworld Publishers, 1978.
- OTTO, J. Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, část 11. V Praze, 1897.
- PEICHLOVÁ, Adéla. Pozemková Reforma v Době První Republiky (rigorózní práce). Praha: UK, Právnická fakulta, 2011
- PEŠTA, Jan. Encyklopedie Českých Vesnic: Střední Čechy a Praha, Díl první. Praha, Libri (2003).
- RASMUSEN, Wayne, ORDISH, George a spol. Origins of Agriculture. Encyclopædia Britannica (2020) (www.britannica.com/topic/agriculture)
- SKLENIČKA, Petr. Pronajatá krajina. Praha: Centrum pro krajinu, 2011.
- SÝKORA, Jaroslav. Zemědělské stavby: základy navrhování. Praha: Grada, 2014..
- VÁVROVÁ, Vladimíra. Historie Českých Zemědělských Družstev, Kulturní noviny 18/2018. (<https://www.kulturni-noviny.cz/permalink/22321>)
- VITRUVIUS POLLIO, Marcus Pollio. Deset knih o architektuře. 3. vyd. Praha: Arista, 2001.
- ŽIŽKA, Jan. Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. 2. vydání. Praha: NPÚ, 2018.

Další použité zdroje

- Archiv Benediktinského opatství Panny Marie a sv. Jeronýma v Emauzích
Český hydrometeorologický ústav: www.chmi.cz
Hospodářské zázemí břevnovského kláštera: www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster/hospodarske-zazemi-brevnovskeho-klastera
Mapové podklady poskytnuté Českým úřadem zeměměřičským a katastrálním
Modli se a pracuj. In: Historie.cs (televizní pořad). ČT24, 19. 4. 2019
Obecní kronika obce Libež: www.obec-libez.cz/clanky/obecni-kronika.html
Podpora mladých zemědělců. In: Společná zemědělská politika. Evropská komise, 2020. ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_cs
Ročenka půdního fondu 2020: www.cuzk.cz/Periodika-a-publikace/Statisticke-udaje/Souhrne-prehledy-pudniho-fondu/Rocenka_pudniho_fondu_2020.aspx
Společná zemědělská politika, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/section/196/spolecna-zemedelska-politika-szp->
Veřejný registr půdy: <http://eagri.cz/public/app/lpisext/lpis/verejny2/plpis/>

část A

- Fig 1.1 Chinampas K. Weule, 1912.
Fig 1.2 Mapa neolitické revoluce autor, 2020
Fig 1.3 Rýžové pole Elstner Hilton, 1914/18
Fig 2.1 Egyptské sýpky, skica J. G. Wilkinson, 1847.
Fig 2.2 Villa della Pisanella S. Cybulski, Pasqui, 1897.
Fig 3.1 kresba Great Coxwell M.Kirk, 1994.
Fig 3.2 fotografie Great Coxwell M.Kirk, 1994.
Fig 3.3 Ideál kláštera st Gallen J. R. Rahn, 1876.
Fig 4.1 Open field system W. R. Shepherd, 1923.
Fig 4.2 Gotická okrouhlice Mencl, 1980
Fig 4.3 Mapa stavebních kultur Mencl, 1980
Fig 5.1 Seed drill Jethro Tull, 1762.
Fig 5.2 Villa Saraceno A. Palladio, 1570.
Fig 5.3 Hoff Hubenov, Santini M. Prusik, poč. 19. století
Fig 6.1 Joseff II na poli neznámý autor, 1914.
Fig 6.2 Panství Želiv po raabizaci převzato z Žižka, 2018
Fig 6.3 Parní oračka Libuše Z. Tempír 1987.
Fig 7.1 Ford a Ferguson České listy hispodářské 1897
Fig 7.2 Permacultre One Mollison, Holmgren, 1982
Fig 7.3 Fukuoka autor neznámý, 1980?
Fig 8.1 Jednotné zemědělské družstvo USTR CR
Fig 8.2 Polygonální stodola Žižka, 2018
Fig 8.3 ZD Trhový štěpánov a.s. Zlaté stránky
Fig 9.1 česko-rakouské hranice Google Earth, 2020
Fig 9.2 "Moravské Toskánsko" Jakub Koziol, 2020
Fig 10.1 Ekonomické sektory autor, 2020
Fig 10.2 High tech farming shift architecture urbanism, 2012
Fig 11.1 Villa della Pisanella. 1903 Cardone M., 1903
Fig 11.2 Model Villy della Pisanella CSA di Boscoreale, 1981.
Fig 11.3 Villa della Pisanella autor, 2020
Fig 12.1 Štít grangia Mell2., 2009
Fig 12.2 Řez grangiem M. Kirk, 1994
Fig 12.3 Púdorys trojlodí grangia autor, 2020
Fig 13.1 Hallenhaus zevnitř Albrecht H., 1930?
Fig 13.2 Došková střecha Otto G., 1930?
Fig 13.3 Das altsächsische Bauernhaus Willi Pessler, Braunschweig, 1906
Fig 13.4 Der Lakehoff in Belle, 1708 autor, 2020
Fig 14.1 Průčelí Mencl V., 1980
Fig 14.2 Hospodářský dvorec Mencl V., 1980
Fig 14.3 Púdorys dvorce autor, 2020
Fig 14.4 Der Lakehoff in Belle, 1708 czechponyjuniorstream.cz, 2016
Fig 15.1 Letecký snímek dvora autor, 2020
Fig 15.2 Púdorys dvora autor, 2020
Fig 16.1 Původní fasáda Caivas 1947
Fig 16.2 Fotografie kravína Žižka, 2018
Fig 16.3 Púdorys kravína autor, 2020
Fig 17.1 Střešní lomenice Lanžhot, 2020
Fig 17.2 fotografická série Silos L. Tofan, 2019?
Fig 18.1 Vodní nádrže Solsearch Architects, 1976
Fig 18.2 Příčný řez Solsearch Architects, 1976
Fig 18.3 Průhled do skleníku PEI Ark archive, 1978?
Fig 18.4 Púdorys stavby autor, 2020
Fig 19.1 Interiér F.A.B., 2005
Fig 19.2 Fasáda F.A.B., 2005
Fig 19.3 Púdorys stavby autor, 2020
Fig 20.1 Fasáda Gosselin V., 2020
Fig 20.2 Interiér Gosselin V., 2020
Fig 20.3 Púdorys stavby autor, 2020
Fig 21.1 klášterní výrobní Gilbert McCarragher, 2014?
Fig 21.2 letecký snímek kláštera Google Earth, 2016
Fig 21.3 Púdorys areálu autor, 2020

část B

- Fig 22.1 Sadelerův prospekt van den Bossche P., 1606
Fig 22.2 Barokní podoba kláštera Archiv ÚRM
Fig 22.3 Rekonstrukce věží Archiv ÚRM, 1968
Fig 22.4 Regotizace Archiv ÚRM, 1885
Fig 23.1 Barokní Sázenský klášter Venuto, J. 1822
Fig 23.2 Mapa benediktinských klášterů autor, 2020
Fig 24.1 Logo Emauzského opatství emauzy.cz
Fig 24.1 Dopis Hospodářské správy Archiv Emauzského kláštera
Fig 25.1 Mapa statků opatství autor, 2020
Fig 25.2 „Emauzského hospodářství“ autor, 2020
Fig 26.1 Sken fotografie kaple Archiv Emauzského kláštera
Fig 26.2 Fotografie návsi se statkem Archiv obce Libež, 1966
Fig 26.3 Náčrt chlívků z roku 1906 Archiv Emauzského kláštera
Fig 27.1 Libež, dvůr a přilehlé pozemky autor, 2020
Fig 28.1 Stabliní katastr poskytnuto CUZK
Fig 28.2 Evidence nemovitost poskytnuto CUZK
Fig 28.3 letecký snímek 1938 poskytnuto CUZK
Fig 28.4 letecký snímek 2019 poskytnuto CUZK
Fig 28.5 letecký snímek J.Rozsypal 2021
Fig 29.1 letecký snímek 1959 poskytnuto CUZK
Fig 29.2 letecký snímek 2007 poskytnuto CUZK
Fig 29.3 letecký snímek 2010 poskytnuto CUZK
Fig 29.4 letecký snímek 2019 poskytnuto CUZK
Fig 30.1 letecký snímek J.Rozsypal 2021
Fig 31.1 Sýpka Žižka J. 2001
Fig 31.2 Dvůr se silem Žižka J. 2001
Fig 31.3 Zazděná štěrbina stodoly Žižka J. 2001
Fig 31.4 Stodola a kolna Žižka J. 2001
Fig 31.5 Interiér stodoly Žižka J. 2001
Fig 31.6 Kolna a stodola Žižka J. 2001
Fig 31.7 Bývalá brána ovčína Žižka J. 2001
Fig 31.8 Bývalý ovčín Žižka J. 2001
Fig 31.9 Bývalá brána do dvora Žižka J. 2001
Fig 31.10 Bývalý chlív J.Rozsypal 2021
Fig 32.1 letecký snímek autor, 2020
Fig 33.1 Cesta dolů k Libži autor, 2020
Fig 33.2 Louka pod statkem autor, 2020
Fig 33.3 Místo bývalé stodoly autor, 2020
Fig 33.4 Zbylé budovy autor, 2020
Fig 33.5 Cesta do horních polí autor, 2020
Fig 33.6 Pole „pohánka“ autor, 2020
Fig 33.7 Drobné památky autor, 2020
Fig 33.8 Usedlost za statkem autor, 2020
Fig 33.9 Hájovna Senky autor, 2020
Fig 33.10 Cesta dolů ze statku autor, 2020
Fig 33.11 Kůrovcové dřevo autor, 2020
Fig 33.12 Horní pole autor, 2020
Fig 33.13 Zbytky remízku autor, 2020
Fig 34.1 Podíl ZPF jednotlivých krajů CUZK, 2020
Fig 34.2 Mapa regionální autor, 2020
Fig 35.1 Graf průměrné roční teploty chmí.cz
Fig 35.2 Pozemky Vysoké Lhoty autor, 2020
Fig 36.1 Historický stavební vývoj dvora autor, 2020
Fig 37.1 správcovství Emauzského opatství, autor, 2020
Fig 37.2 Zřícenina kapličky Archiv Emauzského kláštera
Fig 38.1 letecký snímek polí J.Rozsypal 2021

Fig 38.1 - letecký snímek polí, J.Rozsypal 2021

